

Lisa 6. Ainevaldkond „Sotsiaalsained“

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus:

Sotsiaalsainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest. Sotsiaalsainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonnakultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislike eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimestesuhetes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 8) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 9) hoolib endast ja teistest, järgib tervislike eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimestesuhetes, hoiab

keskkonda, on teadlik tarbija

1.2. Ainetundide jaotus kooliastmeti ja klassides

	1. klass	2. klass	3. klass	4. klass	5. klass	6. klass	7. klass	8. klass	9. klass
ajalugu					1	2	2	2	2
inimeseõpetus		1	1		1	1	1	1	
ühiskonnaõpetus						1			2

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasiseste lõimingute võimalused:

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjusetagajärjeseoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut iseendaga, lähikonnas ning ühiskonnas. Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus. Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele lisandub ajaline/ajalooline mõõde. Õppekorraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, kodukoha väärtuste ja traditsioonide, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest, ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusija protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut. Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmetes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult

oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväarsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks.

Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist jaselle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

Valdkonnasisese lõimingu taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul.

Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

1.4. Ainevaldkonna õppeainete lõimingu võimalusi teist ainevaldkondadega

Sotsiaalained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

1) Eesti keel

Sotsiaalained toetavad suutlikkust väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste (ka ilukirjanduslikke) ning nende abil mõista ühiskonnaelu probleeme ja inimsuhteid; teksti kriitilise analüüsi oskust; arutlusoskust ning info hankimise, tõlgendamise ja kasutamise oskust; ;

meediakirjaoskust; kohase ja sobiva stiili kasutamist ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt; õigekeelsusnõudeid; tööde vormistamist ning autoriõiguse kaitse tavadid. Lisaks tähtsustuvad traditsioonid ja rahvapärimus, väärtused ja kõlblus, suhted kodus, koolis ja kogukonnas.

2) Võõrkeeled

Sotsiaalsed toetavad teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest; oma ja teiste kultuuride erinevuste mõistmist ning lugupidamist teiste keelte ja kultuuride vastu mitmekultuurilises ühiskonnas.

3) Matemaatika

Sotsiaalsed aitavad kujundada: arvutamisoskust (ajaarvamine); ressursside planeerimist (aeg, raha); matemaatilist kirjaoskust; arvandmete esitlemist ja tõlgendamist (graafikud, tabelid, diagrammid); oskust probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada probleemile lahenduse leidmisel; oskust loogiliselt arutleda ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

4) Loodusteadused

Sotsiaalsed toetavad looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju mõistmist inimühiskonna arengule, inimese arengu ja rahvastikuprotsesside mõistmist; majanduse ressursside säästlikku kasutamise vajadust; ühiskonna jätkusuutlikkust; säästliku tarbimise vajadust, üleilmastumist, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku jätkusuutlikkuse eluviisi väärtustamist.

5) Tehnoloogia

Sotsiaalsed toetavad elukutsevalikut tutvustades ameteid ja elukutseid erinevates ühiskondades ja erinevatel ajastutel; tehnika ja tootmise arengut muutuv ühiskonnas; tööturul orienteerumist; kutseuunitlust ja karjääri planeerimist; oskust hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevat võimalust ja ohte; oskust rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; oskust kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

6) Kunstiõpetus

Sotsiaalsed toetavad Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemade käsitlemist, iluhinnangute tutvustamist ja nende muutumist ajas; kunstivoolude tutvustamist, õpilase esteetilisest arengust ja eneseteostust, rahvakultuuri mõistmist ning loomingulise eneseväljendusoskuse kujundamist.

7) Tervise- ja kehakultuur

Sotsiaalsed toetavad suutlikkust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; salliva suhtumise arendamist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgimisel.

1.5. Üldpädevuste saavutamise toetamise võimalused

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut õpilastel. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada oma väärtushoiakuid ja - hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on vägaoluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel.

1. Kultuuri- ja väärtuspädevus

Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujundamist ja väärtushinnangute teadvustamist toetavad kõikainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad suutlikkust hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; toetavad ja väärtustavad isiku seotust teiste inimestega, kodukohaga, kooli ja kogukonnaga, ühiskonnaga, loodusega, oma kodukoha, Eesti, teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustavad loomingut ja kujundavad ilumeelt; aitavad hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi; väärtustavad inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust ajalugu ja ühiskonnaõpetus; lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistes süvendab usunditega tutvumine. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teistegaarvestamist. Oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele kujundavad ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus.

2) Sotsiaalne ja kodanikupädevus

Sotsiaalset ja kodanikupädevust toetavad kõik ainevaldkonna õppeained, luues olukorrad, mis soodustavad isiku valmidust teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides ja aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel. Ühiskonnaõpetus suunab ennast teostama; toimima aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundlikukodanikuna ning toetab demokraatliku ühiskonna arengut ja enda isiku nägemist ühena demokraatlikust ühiskonnast, teades ja järgides ühiskondlikke väärtusi ja norme; austama erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust. Ajalugu tutvustab religioonide ja rahvuste omapära, väärtusi ja norme.

3) Enesemääratluspädevus

Enesemääratluspädevus sisaldab endas suutlikkust mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrkude tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; analüüsida oma käitumisterinevates olukordades; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme – toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

4) Õpipädevus

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ja töötamist rühmas ning toetab õppimiseks, hobideks, tervisekäitumiseks ja karjäärivalikuteks vajamineva teabe hankimist, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates olukordades ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse analüüsides oma teadmisi ja oskusi, on motiveeritud ja enesekindlad ning suudavad kavandada oma edasiõppimist.

5) Suhtluspädevus

Suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll kõigil valdkonna õppeainetel. Suutlikkust ennast eesti keeles selgelt, viisakalt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades, arvestades olukordi ja turvalist suhtlemist ning mõistes suhtluspartnereid; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning korrektset viitamist; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt, ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada- taotlevad kõik valdkonna õppeained.

6) Matemaatika- loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus

Matemaatika- loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevust toetavad kõik valdkonna õppeained, eriti suutlikkust kasutada matemaatikale omast keelt, sümboleid, meetodeid koolis ja igapäevaelus; mõista loodusteaduste ja tehnoloogia olulisust ja piiranguid; kasutada uusi tehnoloogiaid eesmärgipärasel.

7) Ettevõtlikkuspädevus

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained. Õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitama eesmärgi, genereerima ideid ning neid teostama kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates eluja tegevusvaldkondades; õpitakse initsiatiivi ja vastutust, õpitakse tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske, korraldama ühistegevusi ja neist osa võtma, näitama algatusvõimet ja vastutama tulemuste eest; reageerima loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult muutustele ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

8) Digipädevus

Suutlikkust kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvus ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu

igapäevaelus toetavad kõik valdkonna õppeained.

1.6. Õppekava läbivate teemade käsitlemise võimalused

1) Elukestev õpe ja karjääri kujundamine

Sotsiaalsed toetavad õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid (karjäärinõustamine);

2) Keskkond ja jätkusuutlik areng

Sotsiaalsed toetavad õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele;

3) Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Sotsiaalsed toetavad õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele;

4) Kultuuriline identiteet

Sotsiaalsed toetavad õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab oma kodukoha kultuurilugu, kogukonna ja kooli lugu, Eesti kultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis;

5) Teabekeskond ja meediakasutus

Sotsiaalsed toetavad õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskkonda, suudab meediamailma sisu ja allikaid kriitiliselt analüüsida ja kasutada, tunnustab autorlust, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmärke ja ühiskonnas omaksvõetud suhtlemise norme, ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskkonnas;

6) Tehnoloogia ja innovatsioon

Sotsiaalsed toetavad õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas;

7) Tervis ja ohutus

Sotsiaalsed toetavad õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ningkaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele;

8) Väärtused ja kõlblus

Sotsiaalsed toetavad õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

1.7. Ainevaldkonna hindamise erisused

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut, et kujuneks positiivne minapilt ja adekvaatne enesehinnang. Hindamise abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist.

Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste, sh esituste, praktiliste tööde ning kirjaliketööde alusel, arvestades teadmiste ja oskuste vastavust ainekavades taotletavatele õpitulemustele ning õpilase individuaalseid iseärasusi ja mõtlemise arengut. Hoiakute ja väärtuste kohta (nt huvi tundmine, tähtsuse mõistmine, väärtustamine, vajadustega arvestamine, reeglite järgimine) antakse tagasisidet.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpitulemusi hinnates kasutatakse mitmekesiseid ja õpitulemustega vastavuses olevaid vorme, mis sisaldavad suulisi, kirjalikke ja praktilisi ülesandeid.

Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Tähtsal kohal on kujundav hindamine, mis keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetööspüstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Õppeteema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal. Arutluste, juhtumianalüüside, suuliste vastuste ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse suulist või kirjalikku tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust.

Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase

keelekasutusele, õigekirjavigadele sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele. Õigekirjavigadega arvestatakse hindamisel vastavalt ülesandele püstitatud eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust temale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemist, seosteloomist ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel. Viendas klassis ei eeldata süstemaatiliste teadmiste kujunemist, seega neid ei hinnata.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning sellepõhendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõenduspõhiste argumentidega vastata.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest ja hindamise korraldus on täpsustatud kooli õppekavas.

1.8. Ainevaldkonna õppekorralduse erisused

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja võtta vastutust oma õppimise eest.

1) lähtutakse õppekava üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuselõuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) oleks mõõdukas ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad õpilase positiivset minapilti, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, võimalusel pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmas õpet, distantsõpet, iseõppevõimalust, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
- 7) rakendatakse uurivat õpet ja kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 8) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
- 9) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, kodukohaga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult lähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik, võimalusel kutsutakse külalislektoreid ja tehakse õppekäike.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Kõikides sotsiaalainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmestamiseks näiteid ümbritsevast elust. Ajalooõpetuses kasutatakse esmaseid ja teiseseid allikaid.

1.9. Ainevaldkonna õpikeskkonna erisused

Õppimist toetavas õppekeskkonnas luuakse üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest. Kool võimaldab:

- 1) viia õpet läbi ruumis, kus on mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks (nt

rühmatööd); on internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

2) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt õuealadel, muuseumides kooli ümbruses, mäluasutuses, või ametiasutuses; võimalusel õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega

3) kasutada ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid.

2. Ajaloo ainekavad

5. klass

Ainevaldkond: sotsiaalsed	Õppeaine: ajalugu
Kooliaste: II	Klass: 5
Õppe- ja kasvatusesmärgid:	
<p>Ajaloo algõpetuse peamine eesmärk on huvi äratamine ajaloo vastu ning ajaloo õppeks tarvilike teadmiste ja oskuste kujundamine. Käsitluse põhimõtte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitleva teema ja paigadega isiklik seos.</p> <p>Õpilased omandavad kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.</p>	
Õppeaine kirjeldus:	
<p>Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest. 5.klassis ei eeldata süstemaatiliste ajalooteadmiste kujunemist. Ajaloosündmusi käsitletakse Eesti ajaloo vaatenurgast ning toetatakse koduloolisele ainesele. Konkreetsete sündmuste valiku teeb õpetaja lähtudes klassi eripäradest, õpilaste huvidest ning ühiskonnas aktuaalsetest temadest.</p> <p>Õpilased tutvuvad ajaloo põhimõistetega ning kujundatakse ja arendatakse mitmesuguseid oskuseid: ajas orienteerumine, oskus töötada erinevate ajalooallikatega, funktsionaalne kirjaoskus, küsimuste esitamine ning neile vastamine, informatsiooni hankimine ja selle usaldusvärsuse hindamine, koostööoskus ja loovus, kasutatakse ajalooalast sõnavara. Arutletakse mineviku erinevate esituste ja tõlgenduste üle. Õpitakse kasutama ajatelge ja ajalookaarti ning täitma kontuurkaarti, koostama lühijuttu, teksti põhjal kava.</p>	

<p>Õppesisu</p> <p>Ajaarvamine Sajandite määramine ja ajajoonetele kandmine. Arvutamine, kui palju on aega teatud sündmusest möödunud. Kuidas tuleb arvutada siis, kui sündmus toimus eKr ja kuidas siis, kui sündmus toimus pKr</p> <p>Ajalooallikad Ajalooallikate liigitamine. Töö erinevate allikatega: nt regilaulu analüüs, esemete uurimine, lähedaste intervjuerimine, fotode vaatamine, jne. Erinevad vaatenurgad. Allikate usaldusvärsuse hindamine.</p>	<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid: e.Kr, p.Kr, sajand, aastatuhat jt 2) teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid; 3) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusvärsust; 4) kasutab perekonnaloouurimisel eritüüpi allikaid; 5) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajaloo perioode
<p>Ajalooallikate säilitamine. Digivahendite kasutamine ajaloo jäädvustamisel. Võimalusel muuseumi külastamine.</p> <p>Ajaloo periodiseerimine. Eesti ajaloos oluliste sündmuste käsitlemine õpetaja valikul. Töö kaardiga: mis on ajaloo atlas, kuidas sellega tööd teha; mis on legend ja kuidas legendi koostada. Kontuurkaardi täitmine. Pildianalüüs. Pildi järgi jutustamine. Empaatiatüübid. Rollimängud. Lühijutu koostamine. Töö tekstiga. Funktsionaalne kirjaoskus. Vaatlus või lühiaurimus mõne ajaloolise objekti või sündmuse kohta ning oma pereajaloo uurimine (sh sugupuukoostamine) Õppekäik kodukohaga seotud kultuurimälestise juurde.</p>	<p>ja sündmuse, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut;</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) paigutab ajatlejele isikliku elu sündmuse, ajaloo sündmuse ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatleje abil ülesandeid; 7) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; 8) kirjeldab ajaloo sündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost; 9) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; 10) teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust; 11) nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmuse ja isikuid; 12) teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi; 13) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat; 14) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; 15) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised.

6. klass

Ainevaldkond: sotsiaalne	Õppeaine: ajalugu
Kooliaste: II	Klass: 6
Õppe- ja kasvatuseesmärgid:	
<p>Tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus ja arusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Jätkatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt omaajastu kontekstis. Õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased.</p>	
Õppeaine kirjeldus:	
<p>Kinnistatakse 5.klassis õpitud oskusi orienteeruda ajas, tunda ja kasutada kontekstis ajaloomõisteid, näha põhjuse-tagajärje seoseid; arendatakse erinevaid õpioskusi, näiteks analüüsioskust. Käsitletakse valitud näiteid muinas- ja vanaajast, vanadest Idamaadest, Vana-Kreeka ja Vana-Rooma ajaloost. Eesti muinasaja ning kitsamalt kodukoha ajalooga tutvumine loob käsitletavate teemade japaikadega isikliku seose.</p>	
Õppesisu: Töö ajajoonega: muinas- ja vanaja perioodid ja sündmused. Töö erinevate ajalooallikate tüüpidega: Muinas- ja vanaaja allikad ning nende tõlgendamine. Pildianalüüs: muinasaegsed asulad, kiviaja eluviis, Kreeta ja Mükene losside võrdlemine. Kaardiülesanded: esimesed tsivilisatsioonid, Eesti muinasaegsed asulad, Vana-Ida, Vana-Kreeka ja Vana-Rooma kaartidel, kontuurkaardi täitmine, tsivilisatsiooni kujunemisel olulisel kohal olnud looduslike objektide (jõed, mered jne) tundmine ning kaardile paigutamine.	Õpitulemused: Õpilane: 1) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust; 2) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut; 3) lahendab ajatelje abil ülesandeid; 4) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos muinas- ning vanaajal; 5) kirjeldab ajaloosündmuse näitelpõhjuse ja tagajärje seost;

<p>Mõisted, isikud, sündmused, protsessid õpetaja valikul, mis muinas- ja vanaja kultuuride mõistmise ning õpitulemuste saavutamise seisukohalt olulised on.</p> <p>Võimalusel õppekäik piirkonna muinasaja asulakohta (Rosma linnamägi) või/ja muuseumisse (Räpina Koduloomuuseum).</p>	<p>6) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;</p> <p>7) teab ja esitleb lugusid oma kodukohaminevikust muinasajal;</p> <p>8) teab mõnda inimeste ajaloolist asulat muinas- või, vanaajal, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;</p> <p>9) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat;</p> <p>10) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;</p> <p>11) nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi muinas- ja vanaajal ning selgitab nendetahtsust;</p> <p>12) teab näiteid erinevatest ühiskonnaeluvormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi;</p> <p>13) teab, et inimeste arusaam maailmastsõltub ajaloolisest kontekstist ja inimesesotsiaalsest rollist ühiskonnas;</p> <p>14) nimetab vanaaja ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;</p> <p>15) toob näiteid muinas- ja vanaaja ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;</p> <p>16) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiukohta muinas- ja vanaajal;</p> <p>17) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjustaminevikus.</p>
--	--

7.klass

Ainevaldkond: sotsiaalsed	Õppeaine: ajalugu
Kooliaste: III	Klass: 7
Õppe- ja kasvatusesmärgid:	

Õpilane:

- 1) eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu;
- 2) mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, loetleb sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi;
- 3) seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte;
- 4) analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu;
- 5) mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele;
- 6) analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust;
- 7) mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud;
- 8) kogub ajaloolast informatsiooni, teeb informatsiooni põhjal järeldusi;
- 9) analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana;
- 10) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos;
- 11) analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.

Õppeaine kirjeldus:

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab

ajaloolise mõtlemise kujunemist

Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis- temaatiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne ja kultuuriline. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Seitsmendas klassis käsitletakse keskaja ajalugu.

Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajaloo perioodidest tervikpildi kujunemist.

Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva.

Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT- vahendite kasutamise oskus.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemise tagamaid.

Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija

seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama

propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased. Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste

arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

Õppesisu

Teemad:

Keskaeg ja varauusaeg:

Teemade kaudu kujundatakse õpilasel oskust orienteeruda ajas, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist. Keskaja alguseks peetakse kokkuleppeliselt aastat 476. Keskaja perioodi pikkuseks on u 1000 aastat, mis jagatakse selle paremaks mõistmiseks vara-, kõrg- ja hiliskeskajaks.

Keskaja algust seostatakse enamasti antiikkultuuri hävinguga, Euroopa sünniga. Kõrgkeskaeg oli rüütlikultuuri ning paavstivõimu hiilgeajaks, hoogustus kaubandus ning hakkasid edenema linnad, sinna mahuvad mitu sajandit kestnud ristsõjad. Hiliskeskaega jäävad silmapaistvad saavutused kultuuri vallas, nii trükikunsti leiutamine, reformatsioon ja vastureformatsioon, humanism ja renessanss. Siia jääb ka maadeavastuste algus.

Oluline on tajuda tänapäeva ja keskaja ühiskonna erinevusi, aga ka seda, mida väärtustame tänapäevani (nt mõtteid rüütlikoodeksist), institutsioonide erinevusi ja sarnasusi. Selle kaudu

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajaloo perioode;
- 2) nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;
- 3) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- 4) selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 5) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;
- 6) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest (reformatsioon, humanism jne);
- 7) võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal elukorraldust maal ja linnas;
- 8) toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi;

<p>õpitakse võrdlema ja nägema seoseid, nt kiriku roll keskaja ühiskonnas ja kes täidab neid ülesandeid täna. Õpilane püüab mõista keskaegse inimese maailmapilti ja selgitada, miks keskaegne inimene oli läbinisti usklik.</p> <p>Traditsioonilise käsitluse järgi on keskaegses ühiskonnas igal inimrühmal (seisusel) oma nimetus, ülesanne ja kindlad piirid, tegelikus elus kippusid piirid olema siiski üsna hägused. Oluline on mõista, et keskaegne inimene elas teistsuguses ruumijaotuses kui tänapäeva inimene. Tal polnud privaatsust.</p> <p>Keskaega iseloomustab lääni- ehk feodaalkord. Lään ehk feood oli maavaldus, mida valitsesid suurfeodaalid, kes läänistasid maad koos seal elavate talupoegadega edasi väikefeodaalidele. Läänisuhted rajanesid kahe inimese vahelistel vasallisidemetel ning kujunesid välja Frangi riigis.</p> <p>Eesti keskaeg:</p> <p>Õpilane mõistab, et keskajal (periood 13. sajandist 16. sajandi keskpaigani) ei ole Eestit tänases tähenduses (sh mõistena RIIK) , vaid on territoorium (Eesti alad, Estland, Estonia). Poliitiliselt, majanduslikult ja kultuuriliselt on tegemist Vana-Liivimaaga, mis koosnes erinevatest piirkondadest. 7- 8% elanikkonnast elas linnades, valdav enamus maal. Liivimaa ühiskond oli etniliselt erikeelne.</p> <p>Võimalikud õppetegevused:</p> <p>Töö tekstiga, ajajoonega, kontuurkaardiga, atlasega (sh ajalooatlasega), dokumentidega; rollimängud; paaris- ja rühmatööd; küsimuste koostamine; üksteise õpetamine; esitlused (PPP ja Prezi keskkondades); mõistekaardid; skeemid; kuulamisülesanded; videomaterjalid (sh keskkond jupiter.err.ee) ; arutelud; analüüsid; õppekäik (võimalik ühildamine ekskursioonidega) muuseumisse (Räpina Koduloomuuseum, Vastseliina linnus).</p>	<p>9) loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest ning ühiskonnas toimunud muutustest;</p> <p>10) kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelust;</p> <p>11) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel;</p> <p>12) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;</p> <p>13) teeb allikate põhjal järeldusi;</p> <p>14) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile;</p> <p>15) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;</p> <p>16) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;</p> <p>17) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja;</p> <p>18) teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;</p> <p>19) selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud;</p> <p>20) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega.</p>
---	--

8.klass

Ainevaldkond: sotsiaalsed	Õppeaine: ajalugu
Kooliaste: III	Klass: 8
Õppe- ja kasvatusesmärgid:	

Õpilane:

- 1) eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.
- 2) mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi.
- 3) seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte.
- 4) analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.
- 5) mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.
- 6) mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval.
- 7) analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.
- 8) mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.
- 9) kogub ajaloolast informatsiooni, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.
- 10) analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.
- 11) analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.
- 12) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos.
- 13) eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.

Õppeaine kirjeldus:

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist.

Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis- temaatiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne ja kultuuriline. Kaheksandas klassis käsitletakse uusaja ajalugu.

Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga.

Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja - nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva.

Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT- vahendite

kasutamise oskus.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemise tagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased. Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada temade käsitlemise sügavuse üle.

Õppesisu

Teemad:

Varauusaeg ja uusaeg

On periood ajaloos, kus eurooplased allutasid järkjärgult suurema osa maailmast oma poliitilise ülemvõimu alla, millele lisandus koos ristiusu levitamise ja euroopaliku kultuuri pealesurumine. Lisaks ususõjad, kodusõjad, riikide omavahelised suhted, absolutism, parlamentarism, valgustusfilosoofia, inimkeskse ja teadusliku maailmavaate teke, isikuvabadus, mille käsitlemine pakub hulgaliselt võimalusi erinevate ajalooalaste oskuste kujundamiseks.

Uusaja suursündmus on Prantsuse revolutsioon, mis muutis Euroopas valitsenud seisuslikku ühiskonnakorraldust, tõi kaasa ühiskonnas inimeste majandusliku ja sotsiaalse võrdsustamise.

Euroopale tänapäevase näo andsid Napoleoni sõjad ja Viini kongress, võitlus poliitiliste õiguste eest ja poliitilised õpetused.

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode;
- 2) nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;
- 3) toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse- tagajärje seoseid;
- 4) arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- 5) analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;
- 6) analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;

Tööstuslik pööre paneb aluse muutustele ühiskonnas ja majandusel. Algab tarbimine, linnastumine, heaolu tõus, teaduse ja tehnika areng, tekivad uued ühiskonnaklassid ning imperialism ja pinged riikide vahel, mis viivad suurriigid esimesse maailmasõtta.

1914. aastal alanud esimene maailmasõda tõi kaasa muutused, mis avaldasid suurt mõju ühiskonnaelu erinevatele valdkondadele: lagunesid impeeriumid, tõusid esile rahvusriigid, toimus märgatav areng sõjapidamises, teaduses, kultuuris jt ühiskonnaelu valdkondades.

Õpitakse nägema, et põhjused viivad tagajärgedeni, et muudatusi ühiskonnas on viidud läbi nii reformide kui ka revolutsiooni teel ja nende mõju ulatub tänapäevani.

- 7) selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- 8) toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel, selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 9) võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal elukorraldust maal ja linnas;
- 10) toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi;
- 11) analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- 12) toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest.
- 13) toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja

<p>Eesti: Teemadena ajastatakse eestlaste olukorda Rootsi ja Vene riigi koosseisus, eestlaste teed pärisorjusest omariikluseni alustades perekonnanime saamisest ja pärisorjuse kaotamisest ning lõpetades Eesti Vabariigi loomisega ja vabadussõjaga. Lisaks rahvuslik vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmused, majanduse edenemine ning muutused ühiskonnas. Oluline on rõhutada Eesti kultuuripärandi, eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemist kodukohas ja Eestis tervikuna, ärkamisaja tegelasi ja nende panust kultuurilukku. Samuti tuleb meeles pidada riigimehi.</p> <p>Võimalikud õppetegevused: Töö tekstiga, ajajoonega, kontuurkaardiga, atlasega (sh ajalooatlasega), dokumentidega; rollimängud; paaris- ja rühmatööd; küsimuste koostamine; üksteise õpetamine; esitlused; mõistekaardid; skeemid; kuulamisülesanded; videomaterjalid; arutelud; analüüsid; õppekäik (Räpina Koduloomuuseum, Reegi maja).</p>	<p>igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel; 14) analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist; 15) teeb allikate põhjal järeldusi, 16) analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile; 17) toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist; 18) märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; 19) selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja; 20) iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgrupe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale; 21) teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel; 22) selgitab ja toob näiteid, kuidas</p>
	<p>inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud; 23) selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega.</p>

3. Ühiskonnaõpetuse ainekavad

6. klass

Ainevaldkond: sotsiaalsed	Õppeaine: ühiskonnaõpetus
Kooliaste: II	Klass: 6
Õppe- ja kasvatusesmärgid:	
<p>Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemisel.</p>	
Õppeaine kirjeldus:	

Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht ning kogukond.

Õppesisu

II kooliastmes käsitletakse sotsiaalseid suhteid, vabatahtliku tegevuse võimalusi ja tähtsust, demokraatia põhimõtteid, toimimist ja õpilase võimalusi selles osaleda ning töö ja tarbimise teemasid.

1/3 õppemahust (10–12 tundi) viiakse läbi praktilise tegevuse kaudu, kus õpilane peab ise kavandama, tegutsema ja otsuseid langetama, sh on oluline roll kodusel ettevalmistusel ja uurimisel.

Praktiliste tegevustena teostatakse võimalusel pikemaid õppeprojekte, näiteks kogukonnapraktikat, töötamist vabatahtlikuna mõne MTÜ või organisatsiooni juures, panustamist klassi, kooli või kogukonnas toimuva ürituse korraldamisse jms.

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt;
- 2) esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest;
- 3) toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid;
- 4) loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi;
- 5) leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena;
- 6) nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust;
- 7) nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi;
- 8) toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud;
- 9) kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal;
- 10) kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel;
- 11) osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades;
- 12) leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot;
- 13) selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid;
- 14) kasutab viitamist nõuetekohaselt;
- 15) tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta;
- 16) mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt;
- 17) toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud;
- 18) toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt

	määratleda; 19) toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest; 20) loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida; 21) nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult; 22) teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt; 23) oskab oma aega ja tegevusi planeerida; 24) toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest; 25) koostab eelarve etteantud piirides; 26) kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid; 27) selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.
--	---

9. klass

Ainevaldkond: sotsiaalne	Õppeaine: ühiskonnaõpetus
Kooliaste: III	Klass: 9
Õppe- ja kasvatusesmärgid:	
9. klassi õpilane: <ol style="list-style-type: none"> 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse; 2) tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu; 3) analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ning võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel; 4) tunneb eelarve koostamise põhimõtteid; oskab arvutada netopalka; 5) tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult; 6) iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärgid, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ning kohustusi seoses maksudega. 	
Õppeaine kirjeldus:	
Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majandus, poliitika, õigus), ent ka suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega oma huvide ja võimaluste järgi. Kolmandas kooliastmes lisanduvad	

Eesti riigi funktsioneerimisega seotud institutsioonid. Riigi valitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone, nagu riigikogu, valitsus, president, kohus, kohalik omavalitsus, riigikontroll, õiguskantsler.

Kuna osale õpilastest võib haridustee lõppeda põhikooliga, on rohkem pööratud tähelepanu poliitika avaldamisele igapäevaelus ning kodaniku rollile poliitikatulemite teadliku tarbijana (nt sotsiaalkaitse süsteemi kasutamine, valla/linna elukorralduses kaasarääkimine, e-teenuste tarbimine jne). Majanduse käsitlemine kolmandas kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele (ettevõtlikkus, kutsevalik, tulu tööst, eelarve, tarbimine ja toimetulek), ettevõtlusele (ettevõtte, ressursid, tootlikkus, kasum, konkurents), riigi majanduse reguleerimisele (majanduspoliitika, maksud, maksutulude kasutamine riigi arenguks; õigusrikkumisest tulenev kahju riigi majandusele) ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele (tarbimisühiskond, tööturu tasakaal, varanduslik kihistumine). Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Õppesisu

Õpitulemused:

Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir. Turunduskommunikatsiooni funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne.

Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.

Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.

Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus.

Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused).

Erasektor kui kasumile suunatud sektor.

Kolmas sektor kui mittetulundussektor.

Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.

Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Inimõiguste rikkumise ärahoidmine. Vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm.

Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused.

Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid.

Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm. UNICEFi tegevus.

Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid.

Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President.

Kontrollorganid: õiguskantsler,

riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus.

Õigussüsteem. Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus.

Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused.

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam, intellektuaalomandi kaitse (plagiaat);
- 2) iseloomustab näidete varal avaliku ja eraelu piiride seadmist ning ületamist;
- 3) avaldab arvamust ajakirjanduses käsitletavate probleemide kohta; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks;
- 4) teab reklaami funktsioone ja liike;
- 5) tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;
- 6) teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus;
- 7) märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi;
- 8) väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust;
- 9) väärtustab soolist võrdõiguslikkust;
- 10) mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega;
- 11) teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, äri sektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus;
- 12) selgitab ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas;
- 13) teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi;
- 14) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid inimõigused, põhiõigused;
- 15) tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid;
- 16) kirjeldab õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost;

Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.

Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides. Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasmavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.

Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: aktsiaselts (AS), osaühing (OÜ), füüsilisest isikust ettevõtja (FIE). Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas.

Riigi roll majanduses: plaanimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.

Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjaile ja töötajaile. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul.

Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ning investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglase tarbimine.

17) tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi;

18) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus;

19) selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises;

20) tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäuhe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi;

21) eristab demokraatiat ja autokraatiat, võrdleb demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni;

22) selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid;

23) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik;

24) tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust;

25) mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda; oskab leida vajalikku õigusakti ning kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT);

26) teab riigi- ja omavalitsusasutuste struktuuri, sh riigi- ja omavalitsusasutuste

<p>Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.</p>	<p>portaalide kasutusvõimalusi; 27) tunneb kodanikuõigusi ja - kohustusi, Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsuse saamise tingimusi; 28) selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid; 29) teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; 30) nimetab Eesti parlamendierakondi; 31) teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi. 32) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse; 33) tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu; 34) analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimist ning karjääri plaanides; 35) teab eelarve koostamise põhimõtteid, oskab arvutada netopalka; 36) teab oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult; 37) kirjeldab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid ning ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmäärke, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega.</p>
---	---

4. Inimeseõpetus

4.1.. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele

oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamuseavalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seondult, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms.

III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

4.2. Hindamine

Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades ning otsustamist tervise ning tervislike valikutega seoses. III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt erinevates sotsiaalsetes kontekstides. Inimeseõpetuse teemad valmistavad õpilast ette ennast ja maailma mõistma

ning enda ja teistega toime tulema. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad aitavad noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja sotsiaalsele toimetulekule olles suhetes teistega erinevas ümbruses.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamist. Õpilase hoiakute ja väärtushinnangute kohta antakse tagasisidet.

4.3. I kooliaste taotletavad teadmised ja õpisisu

4.3.1. I kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku.
2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse
3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.
4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.
5. Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust.
6. Tunneb liiklusreegleid.
7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.
8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.
9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.
10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.
11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.
12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
13. Oskab oma tervist hoida.
14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.
15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.
18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi

4.3.2. Õpisisu

2.klass

TEEMA Mina

TEEMA OLULISUSE PÕHJENDUS: Positiivne hinnang ja suhtumine endasse ja teistesse kui enesekohase kompetentsi ja heaolu arendamise alus

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained. Konkreetne näide, kuidas lõimingut läbi viia.
Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.	kirjeldab enda huvisid ja tegevusi	Mina. Oma tugevuste (sh tunnused, omadused ja tegevused) välja toomine	Üldpädevus: enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi.
	põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda	Positiivne suhtumine endasse ja teisesse.	Üldpädevus: õpipädevus – analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust.
	teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi	Kehalised muutused ja austus erinevate kehade ja sugude suhtes. Minu erinevused ja sarnasused teistega. Sallivus.	Üldpädevus: sotsiaalne ja kodanikupädevus – aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi Läbiv teema: väärtused ja kõlblus. Teised õppeained: 1. eesti keel: kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi; 2. kunst: kirjeldab visuaalseid pilte, jooniseid ja sümboliteid oma kogemuse piires. 3. tööõpetus: märkab ning nimetab positiivset oma ja teiste töödes. Lõimingu näide: loovtöö "Positiivne mina" Õpilane selgitab laste-ja/või noorsookirjanduse katkendi alusel tegelase positiivset suhtumist endasse ja eneseväärtustamist ning kujutab seda visuaaliseeritult.

TEEMA Mina ja tervis

TEEMA OLULISUSE PÕHJENDUS: Terviseteadlikkus ja tervislik eluviis kui heaolu allikas

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained. Konkreetne näide, kuidas lõimingut läbi viia.
Oskab oma tervist hoida.	toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust	Tervis. Tervise eest hoolitsemine. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, kehaline aktiivsus. Keha eest hoolitsemine.	<p>Üldpädevus: enesemääratluspädevus – oskab käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise</p> <p>Läbiv teema: tervis ja ohutus - on võimeline järgima tervislikku eluviisi</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>1.eesti keel: kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;</p> <p>2. muusika: väljendab lauldes muusika sisu ning meeleolu;</p> <p>3. tööõpetus: toob näiteid tervisliku toiduvaliku kohta; toob näiteid isikliku hügieeni vajalikkuse kohta;</p> <p>4. kehaline kasvatus: teab ning järgib isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid; teab liikumise ja toitumise olulisust tervisele.</p> <p>Lõimingu näide:</p> <p>Teemapõhine õpe: "Minu tervislik eluviis"</p> <p>lõimitud teiste (eesti keel, muusika, tööõpetus, kehaline kasvatus) õppeainetega.</p>
	nimetab mõningaid haiguste tunnuseid	Terve ja haige inimene.	
	teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi	Abi saamise võimalused. Vajadusel abi kutsumine.	

TEEMA Mina ja minu pere

TEEMA OLULISUSE PÕHJENDUS: Prosotsiaalse käitumise kui tõhusa sotsiaalse oskuse väärtustamine ja sotsiaalne sidususe arendamine lähikeskkonnas

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained. Konkreetne näide, kuidas lõimingut läbi viia.
Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.	kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest	Kodu. Erinevad pered. Pereliikmete tegevus ja rollid. Hoolitsemine, abistamine, kaasamine ja pereliikmetega arvestamine.	Üldpädevus: sotsiaalne ja kodanikupädevus – suutlikkus toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides.
	toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas	Vastutus, õigused ja kohustused peres, koolis ja lähikümbruses.	Üldpädevus: enesemääratluspädevus - analüüsida oma käitumist erinevates olukordades Läbiv teema: väärtused ja kõlblus. Teised õppeained: 1.eesti keel: kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi. Lõimingu näide: õpistsenaarium: abistav ja altruistlik käitumine lähikümbruses

TEEMA Mina ja Eesti

TEEMA OLULISUSE PÕHJENDUS: Kodanikupädevuste arendamine kujundamiseks aktiivset ja vastutustundlikku kogukonna- ja ühiskonna liiget

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained. Konkreetne näide, kuidas lõimingut läbi viia.
Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukohta	leiab kaardilt Eesti ja kodukohta	Eestimaa ja kodukoht.	Üldpädevus: sotsiaalne ja kodanikupädevus - suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna

<p>asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku.</p> <p>Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.</p> <p>Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse</p>	<p>nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva</p> <p>teab, kes on Eesti Vabariigi president</p>	<p>Eesti pealinn.</p> <p>Eesti Vabariigi sünnipäev.</p> <p>Eesti president.</p>	<p>demokraatlikku arengut ja Eesti riiklikku iseseisvust; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme.</p> <p>Üldpädevus: kultuuri- ja väärtuspädevus – tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga;</p> <p>hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi; teadvustada oma väärtushinnanguid.</p>
	<p>tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümbolikat</p>	<p>Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid</p>	<p>Üldpädevus: digipädevus - suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvus ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes.</p> <p>Läbiv teema: kodanikualgatus ja ettevõtlikkus.</p>
	<p>teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku</p>	<p>Oma kodukoha olulised paigad ja inimesed.</p>	<p>Teised õppeained:</p> <p>1.eesti keel: kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;</p>
	<p>võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt</p>	<p>Eesti rahvakombed ja tavad minevikus ja tänapäeval</p>	<p>2. muusika: väljendab lauldes muusika sisu ning meeleolu;</p> <p>3. kehaline kasvatus: kirjeldab kogemust, mille ta on saanud väljaspool kooli toimunud liikumisüritusel osalejana, vaatlejana või vabatahtlikuna;</p>
	<p>toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest</p>	<p>Kodukoha inimeste tavad ja kombed. Oma klassi tavad. Sallivus erinevustesse.</p>	<p>4. loodusõpetus: saab aru kaardist; leiab Eesti kaardil oma kodukoha, suuremad kõrgustikud, saared, poolsaared, lahed, jõed, järved ja linnad; märkab kodukoha elurikkust ja maastiku mitmekesisust ning selgitab nende olulisust.</p> <p>5. tööõpetus: märkab esemetel rahvuslikke elemente ja kasutab neid oma töös;</p>
<p>selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja</p>	<p>Enda roll tavade ja kommete hoidja ja kandjana.</p>		

TEEMA Mina: aeg ja asjad

TEEMA OLULISUSE PÕHJENDUS: Enesejuhtimis- ja õpioskuste arendamine

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained. Konkreetne näide, kuidas lõimingut läbi viia.
<p>Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist</p> <p>Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel</p>	planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult	<p>Mina: aeg ja aja planeerimine.</p> <p>Mina ja asjade väärtuste väärtuste seas.</p>	<p>Üldpädevus: enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi.</p> <p>Üldpädevus: õpipädevus - suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida õppimiseks, hobideks, tervisekäitumiseks ja karjäärivalikuteks vajaminevat teavet; planeerida õppimist ja seda plaani järgida;</p> <p>Üldpädevus: digipädevus- suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvast ühiskonnast nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes.</p> <p>Läbiv teema: elukestev õpe ja karjääri kujundamine.</p> <p>Teised ained:</p> <p>1.eesti keel: kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;</p> <p>2. matemaatika: tunneb kella ja kalendrit ning seostab neid teadmisi oma elu tegevuste ja sündmustega;</p> <p>3. tööõpetus: viib alustatud töö lõpule ja räägib oma tööst ning tulemusest;</p> <p>4. loodusõpetus: sõnastab oma meeltega saadud kogemusi;</p> <p>5. kunst: kirjeldab visuaalseid pilte, jooniseid ja sümboleid oma kogemuse piires.</p>
	toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada	Erinevad meeled oma õpitegevuse ja vaba aja tegevuse kavandamisel.	
	sõnastab enda õppimise eesmärgid ja seostab neid enda huvidega	Oma õpitegevuse eesmärkide seos oma huvide ja võimetega.	
	seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega	Oma igapäevavalikute seos oma tuleviku eesmärkidega.	

TEEMA Mina

TEEMA OLULISUSE PÕHJENDUS: Enesejuhtimise ja kodaniku pädevuste arendamine ühiskondlikus kontekstis

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained. Konkreetne näide, kuidas lõimingut läbi viia.
<p>Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.</p> <p>Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.</p> <p>Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.</p>	põhjustab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda	Mina. Igaühe väärtuslikkus. Positiivne suhtumine endasse.	<p>Üldpädevus: enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi.</p> <p>Üldpädevus: sotsiaalne ja kodanikupädevus - austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi.</p> <p>Läbiv teema: kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks.</p> <p>Teised ained:</p> <p>1. eesti keel: kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;</p> <p>2. tööõpetus: märkab ning nimetab positiivset oma ja teiste töödes;</p> <p>3. kunst: kirjeldab visuaalseid pilte, jooniseid ja sümboleid oma kogemuse piires.</p>
	teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi	Inimeste erinevused: bioloogiline ja sotsiaalne. Sallivus.	
	nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi	Inimeste õigused ja kohustused. Vastutus.	
	toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas	Laste õigused ja kohustused: peres, koolis, lähikonnas.	

TEEMA Mina ja tervis

TEEMA OLULISUSE PÕHJENDUS: Turvaline tervisekäitumine ning keskendumine füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele kui heaolu allikale

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained. Konkreetne näide, kuidas lõimingut läbi viia.

<p>Oskab oma tervist hoida.</p> <p>Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.</p> <p>Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.</p>	<p>toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve</p>	<p>Vaimne, füüsiline ja sotsiaalne tervis.</p> <p>Tervislik eluviis.</p> <p>Terviseriskid.</p> <p>Hoidumine tervist ohustavatest olukordadest.</p>	<p>Üldpädevus: enesemääratluspädevus - käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise.</p> <p>Läbiv teema: tervis ja ohutus</p> <p>Teised ained:</p> <p>1. loodusõpetus: liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust, teisi ja iseennast;</p> <p>2. tööõpetus: toob näiteid tervisliku toiduvaliku kohta;</p> <p>3. kehaline kasvatus: märkab abi vajamist tunnis ja kutsub abi ohuolukorras; teab ning järgib isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid; teab ning järgib isiklikku hügieeni ja ohutusnõudeid; teab liikumise ja toitumise olulisust tervisele; rakendab eakohaseid veeohutusalaaseid oskusi;</p> <p>4. eesti keel: kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi; lahendab lihtsamaid probleemülesandeid paaris- ja rühmatöös.</p> <p>Lõimingu näide: teemapäev „Mina aitan - meie tervis ja ohutus koolis“.</p> <p>Lõiming teiste (loodusõpetus, tööõpetus, kehaline kasvatus, eesti keel) õppeainetega</p>
	<p>selgitab ja demonstreerib õpisisituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste</p>	<p>Esmaabi.</p>	
	<p>teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi</p>	<p>Abi saamise võimalused.</p>	

TEEMA Mina ja teised

TEEMA OLULISUSE PÕHJENDUS: Turvaline käitumine ja kohanemine erinevas sotsiaalses ümbruses kodanikupädevustena. Riskikäitumine ja selle ennetamine – tõhusad sotsiaalsed oskused

Taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained. Konkreetne näide, kuidas lõimingut läbi viia.
<p>Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust.</p>	<p>toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida</p>	<p>Reeglid ja käitumisnormid.</p> <p>Seadused.</p>	<p>Üldpädevus: sotsiaalne ja kodanikupädevus - ; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku</p>
	<p>põhjustab käitumisnormide ja</p>	<p>Üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimine.</p>	

Tunneb liiklusreegleid	seaduste järgimise vajalikkust		mitmekesisust; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides.
	demonstreerib õpituatsioonid üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist	Käitumisnormide ja seaduste järgimine koolis ja lähikümbruses.	Üldpädevus: suhtluspädevus - suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada.
	tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid	Liiklusreeglid.	Üldpädevus: enesemääratluspädevus - käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise; lahendada suhtlemisprobleeme.
	kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist	Liiklusreeglite järgimine.	Läbivad teemad: kodanikualgatus ja ettevõtlikkus ning tervis ja ohutus.
	märkab liiklusohutlikke kohti ja olukordi kooliteel ja kodukümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks	Turvaline käitumine liikluses koduteel ja kodukümbruses.	Teised ained:
	teab, et vägivald on eri vormid;	Vägivald ja selle erinevad vormid.	1. eesti keel: kujundab lugemise kaudu oma mõtte- ja tundemaailma, jagab lugemiskogemusi;
	selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua	Vägivaldse käitumise negatiivsed tagajärjed.	2. kehaline kasvatus: arvestab peamisi turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid; arvestab tegevustes kaaslast; märkab abi vajamist tunnis ja kutsub abi ohtuolukorras;
Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.	teab abi saamise võimalusi inimväärikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;	Abi saamise võimalused koolikiusamise ja teiste vägivaldse käitumise ilmingute korral	3. loodusõpetus: liigub looduses turvaliselt, kahjustamata loodust, teisi ja iseennast; käitub liikluses ohutult;
	demonstreerib õpituatsioonid abi saamise ja abistamise võimalusi vägivald korral		4. kunst: kirjeldab visuaalseid pilte, jooniseid ja sümboleid oma kogemuse piires;
			5. Tööõpetus: arvestab ühiselt töötades kaaslast
	Sõprus ja sõpruse hoidmine.		
	Koostöö vajalikkus.		
selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust	Hoolitsemine ja abistamine ning prosotsiaalse käitumise väärtustamine. Heategemine ja heategemine.		Lõimingu näide: Loovtegevus õpiprojektina – multifilm „Sõprus ja heategemine“

TEEMA Mina: teave ja asjad.

TEEMA OLULISUSE PÕHJENDUS: Turvaline meediakäitumine ja tarbimine

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud	Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained. Konkreetne näide, kuidas lõimingut läbi viia.
Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.	loetleb erinevaid teabeallikaid	Teave. Erinevad teabeallikad.	Üldpädevus: sotsiaalne ja kodanikupädevus – suutlikkus toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna.
	leiab infot erinevatest allikatest	Teabeallikate kasutamine.	
	võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest	Teabeallikate usaldusväärsus.	Üldpädevus: digipädevus - suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvast ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust.
	kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte	Meedia kasutusvõimalused ja ohud.	
	selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel	Turvaline meediavahendite kasutamine.	Üldpädevus: ettevõtlikkuspädevus – võtta arukaid riske; rakendada finantskirjaoskust.
Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.	teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine	Raha. Raha teenimine, kasutamine ja laenamine. Vastutus. Oma kulutuste plaanimine.	Läbiv teema: kodanikualgatus ja ettevõtlikkus.
	hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine	Keskkonna hoidmise võimalused säästlikul tarbimisel. Enda võimalused keskkonna hoidmisel lähieümbuses.	Teised ained: 1. loodusõpetus: tarbib vastutustundlikult, väldib enda ja teiste tervise kahjustamist; toob näiteid, kuidas inimene loodust oma tegevusega mõjutab; teeb ettepanekuid lähieümbuse keskkonnahoiuks ning osaleb sellesuunalistes tegevustes; 2. matemaatika: kirjeldab mõõtühikute suurust endale tuttavate suuruste kaudu; 3. kunst: teab säästlikkuse ja kestlikkuse tähtsust; teab, kes on autor; ei tee digitaalkujutiste salvestamise ja edastamisega kellelegi kahju;

			<p>4. eesti keel: vormistab lihtsama kirjaliku töö arvutis, järgib õpitud keelereegleid;</p> <p>5. tööõpetus: kasutab materjale säästlikult.</p> <p>Lõimingu näide: õpiprojekt/teemapäev „Meie hoiame kodukohta puhtana ja korras“.</p> <p>Lõiming teiste õppeainetaga: loodusõpetus, matemaatika, kunst, eesti keel, tööõpetus.</p>
--	--	--	--

4.4. II kooliaste taotletavad teadmised ja õpisisu

4.4.1. II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.
2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.
3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.
4. On loov ja ettevõtlik.
5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.
6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.
7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.
8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi.
9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust.
10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.

14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.

15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

4.4.2. Õpisisu

5.klass

TERVIS

TEEMA OLULISUS: Tervist toetavate valikute tegemiseks vajab õpilane tõenduspõhiseid teadmisi tervise olemuse ja seda mõjutavate tegurite kohta.

Kooliastme lõpuks taotlevad teadmised, oskused ja hoiakud:

- teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist;
- mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajadust;
- väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele;
- on loov ja ettevõtlik;
- teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.

Õpitulemused	Märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained.

<p>Selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid 	<p>Tervis</p> <p>Tervise olemus</p> <p>Tervise aspektid: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis.</p> <p>Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab tervist, kirjeldab oma tervisenäitajaid.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arvestab rühmatöös inimeste erinevustega, peab kinni suhtlusreeglitest, seab eesmärgid ja viib neid ellu.</p> <p>Enesemääratluspädevus - järgib tervislikke eluviise, kirjeldab enda tervisenäitajaid, analüüsib ülesandes enda tegevust tervise hoidmisel.</p> <p>Õpipädevus - seostab õpitavat varem õpituga, omandab mõistete selgitused, selgitab mõisteid oma sõnadega, koostab mõistekaardi ja definitsiooni, õpib selgeks mõned vaikuseminutite harjutused ja stressiga tegelemise tõhusad viisid..</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt ja arusaadavalt, töötab paaris ja rühmas. Osaleb mängudes ja aruteludes, arvestab teistega.</p> <p>Matemaatika, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab matemaatilisi sümboleid, arvutab, koostab diagrammi.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - seab tervise valikutega seotud eesmärgid ja viib neid ellu.</p> <p>Digipädevus - kasutab digivahendeid, eristab artiklites arvamust ja fakti.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - kujundab enesekontrolli oskust tervisega seotud eesmärkide elluviimisel.</p> <p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - eristab ülesannetes erinevaid keskkondi (loodus-, tehis- ja inimkeskkond), jagab ülesandes jätmed vastavalt nõuetele.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - planeerib ja viib läbi miniuurimuse, osaleb projektülesannetes, Täidab ülesandeid iseseisvalt.</p> <p>Kultuurimine identiteet - tutvub erinevate rahvaste toitudega.</p>
---	--	--

		<p>Teabekeskond ja meediakasutus - otsib infot veebist, ajakirjadest ja raamatutest.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab digivahendeid info otsimiseks.</p> <p>Tervis ja ohutus - seostab õpitavat endaga, selgitab kuidas tema ise oma valikutega mõjutab oma tervist.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - oskab selgitada tervise olulisust.</p> <p>Teised ained:</p> <p>Eesti keel - loeb tekste, koostab definitsiooni ja mõistekaardi.</p> <p>Kunstiõpetus - kujundab oma töid.</p> <p>Matemaatika - objektiivsed tervise mõõdikud on numbrilised, arvutab kehamassiindeksi, mõõdab pulssi.</p> <p>Loodusõpetus - geograafilise kaardi kasutamine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Kokandus - tervislike toiduampsude valmistamine.</p> <p>Ainetevahelise ja läbivate teemade lõimingu võimalus: klassi projektülesanne - tervist toetava tegevuse planeerimine ja läbiviimine. nt klassi matk, liikumisvahetund, kokandus.</p>
--	--	--

<p>Seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks).</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab mõõdetavaid ja hinnangulisi tervisenäitajaid; • selgitab, kuidas erinevad tervisetegurid tervist mõjutavad. 	<p>Mõõdetavad ja hinnangulised tervisenäitajad.</p> <p>Stress</p> <p>Stressiga toimetulek.</p>	<p>Praktiline ülesanne - oma pikkuse, kaalu, pulsi määramine (sh kehamassiindeks).</p> <p>Individuaalülesanne. Oma tervise kirjeldamine kasutades hinnanguid “hea kehv”, “energiline - väsinud”, “unine - ergas” jne</p> <p>Une olulisus. Oma uneharjumuste analüüs. Plakat “Hea une saladus”.</p> <p>Unepäeviku täitmine. Nädala jooksul märgib une pikkuse ja hindab kvaliteeti (magasin hästi, halvasti. ärkasin jne).</p> <p>https://peaasi.ee/unepaevik/</p> <p>Rühmatöö. Stressi tekitavad olukorrad, stressi kehalised ja vaimsed reaktsioonid, stressiga toimetuleku tõhusad viisid.</p> <p>Rühmatöö. Õpilased koostatavad rühmatööna stressiga tõhusa tegelemise viiside ülevaade (nt plakat, voldik vms).</p> <p>Stressi maandamise meetodite praktiline harjutamine.</p> <p>Loovülesanne. Rõõmurull. Visuaalsel kujul oma stressiga toimetuleku viiside kujutamine.</p>
---	--	---

<p>Teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab reklaamide eesmäärke, • eristab arvamust faktist 	<p>Meedia osa tervisega seotud otsustes.</p> <p>Terviseteemalised veebilehed.</p>	<p>Infootsing veebis ja teatmikes teemal “tervis” või “stress”. Otsingu tulemuste vormistamine töölehele.</p> <p>Infootsing. Erinevate terviseteemaliste ajalehtede, ajakirjade või online väljaannetega tutvumine. Eelnevalt annab õpetaja juhendi, mida allikate juures kirja panna. Välja kirjutada, milliseid tervisega seotud soovitusi või reklaame seal jagatakse. Õpilane kirjutab välja korrektse viite ning annab esialgse hinnangu kas tegemist on usaldusväärse allikaga või mitte, põhjendab oma valikut. Järgneb õpetaja juhitud arutelu välja toodud teemadel.</p> <p>Paaristöö. Arvamus või fakt? Esmalt arutatakse mis vahe on arvamusel ja faktil. Õpetaja annab ette meediast võetud laused, õpilased otsustavad kas need on faktid või kellegi arvamused.</p> <p>Individuaalülesanne. Jälgida kuidas on sama tervise teemat käsitletud erinevates meedia-, sh sotsiaalmeedia väljaannetes. teha ülevaade ja tutvustada seda kaaslastele, jälgides autoriõigusi. Teemad võib anda õpetaja või valib õpilane ise</p> <p>Refereerimine. õpilane koostab ülevaate terviseteemalisest veebipõhisest artiklist, viitab autorile.</p> <p>Klassiarutelu mõistete avamiseks - meedia, sotsiaalmeedia. Miks sotsiaalmeedia keskkonnad on vanusepiiranguga. Millega ja kuidas meedia mõjutab inimeste otsustusi.</p> <p>Terviseteemalise reklaami koostamine digivahendite abil.</p> <p>Pildi/ reklaami analüüs. Mida, kuidas reklaamitakse. Kas mingi info on reklaamilt puudu?</p>
--	---	--

<p>Toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist.</p> <p>Toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust.</p> <p>Selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust.</p>	<p>Tervislik eluviis.</p> <p>Tervist toetavad tegevused: tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, uni ja puhkus.</p> <p>Turvaline elukeskkond (sh meedia) ja tervislik eluviis</p> <p>Keha eest hoolitsemine (karastamine ja hügieen).</p>	<p>Õpilane toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks seoses keskkonna säästlikkusega (sh prügi sorteerimisega).</p> <p>Õpilane selgitab ja toob näiteid inimese tervisliku eluviisi (tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõjust inimese (füüsilisele, sotsiaalsele, vaimsele) tervisele.</p> <p>Õpilane hindab ja oskab planeerida piisavat kehalist aktiivsust ja tervislikku toiduvalikut igapäevaelus.</p>
--	---	---

MURDEIGA JA KEHALISED MUUTUSED

TEEMA OLULISUS: Murdeea muutused on oluline osa inimese arengust. Murdeas toimivate füüsiliste, emotsionaalsete, vaimsete ja sotsiaalsete muutuste tundmine annab noorele tuge oma arengu iseärasuste mõistmisel ja nende aktsepteerimisel ning murdeea arenguülesannetega toime tulemisel.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

- Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
---------------------	---------------------------	--

<p>Nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi.</p> <p>Toob näiteid erinevast arengutempost murdeas.</p>	<p>Murdeiga elukaares</p> <p>Murdeea olulisus</p> <p>Murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused.</p> <p>Igäihel oma tempo.</p> <p>Toimetulek muutustega.</p> <p>Suguline küpsus ja soojätkamine. Viljastumine, rasedus, lapse sünd.</p> <p>Muutustega seonduvate kehaosade ja elundite nimetused ja toimimise põhimõtted, sh sugurakkude valmimise seos lapsesaamisvõime ja seksuaalsusega.</p> <p>Positiivne suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - selgitab ülesannetes soorollide olemust ja murdeea tähtsust.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arvestab rühmatöös tema arvamustest erineva arvamusega. Koostab voldiku tegemiseks plaani ning järgib seda.</p> <p>Enesemääratluspädevus - selgitab murdeas toimuvaid muutusi enesega seoses. Koostab mõistekaardi ja definitsiooni.</p> <p>Õpipädevus - omandab murdeega seotud mõisted, seostab neid enesega, koostab definitsiooni ja voldiku.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt ja arusaadavalt, osaleb arutelus ja mängudes, koostab teksti, kasutab korrektset keelt, arvestab teistega.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab joonistel sümboleid, kasutab korrektseid suguelundite mõisteid.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - kasutab loovust voldiku koostamisel, kujundab töö, näitab initsiatiivi rühmatöodes ja mängudes.</p> <p>Digipädevus - kasutab infootsinguks digiseadmeid.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - eesmärgistab oma tegevust, suhtleb teistega arvestavalt ja lugupidavalt.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - teeb koostööd, suhtleb rahumeelselt rühmas ühise eesmärgi nimel, koostab ja kujundab voldiku..</p> <p>Kultuuriline identiteet - on rühmas salliv teistsuguse arvamus suhtes, tunneb juhtumikirjeldustes diskrimineerivad olukorrad.</p>
---	--	--

		<p>Teabekeskond ja meediakasutus - kasutab ülesannete täitmiseks veebikeskkondi ja teatmikke, jälgib autorsust.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete tegemisel erinevaid arvutiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - koostab voldiku hügieeni tähtsusest, lahendab juhtumeid.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - on rühmatöös viisakas.</p> <p>Teised ained:</p> <p>Eesti keel - kirjutab voldiku teksti selgitab mõisted.</p> <p>Kunst - kujundab enda tööd.</p> <p>Loodusõpetus - kasutab korrektseid mõisteid.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tunnis.</p> <p>Ainetevahelise ja läbivate teemade lõimingu võimalus: kehapuhtuse voldiku koostamine ja kujundamine.</p>
--	--	--

TURVALISUS JA RISKIKÄITUMINE

TEEMA OLULISUS: Tõenduspõhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumise (sh terviseriskide) ennetamisel on võtmevaldkond turvalisuse ja heaolu loomisel.

- On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.
- Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
- Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
- Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
- Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.

Õpitulemused	Märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
<p>Toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumises:</p> <p>Riskikäitumine on käitumine, kui rikutakse teiste inimeste ja/või ühiskonnas kehtivaid reegleid ja norme nii, et sellise käitumise tagajärjed on kahjulikud inimesel endale (nt terviseriskid) ja/või teistele (nt vägivald)</p>	<p>Riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid).</p> <p>Ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis, sh tule-, vee- ja elektriohutus.</p> <p>Riskikäitumist ennetavad ja soodustavad tegurid.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - selgitab miks uimastid on kahjulikud.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - tunneb kooli kodukorda, oskab sealt tuua näiteid, teeb rühmatöodes koostööd.</p> <p>Enesemääratluspädevus - koostab endale reeglistiku turvaliseks käitumiseks, seisab mängulises ülesandes enda eest.</p> <p>Suhtluspädevus - osaleb aruteludes ja mängudes, väljendab end arusaadavalt ja korrektses keeles, arvestab teistega, viitab töös autoritele.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab ülesannete täitmisel tõenduspõhiseid allikaid ja veebilehti, viitab kasutatud materjalidele.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - demonstreerib mängulises õpitegevuses kuidas uimastitest keelduda ning enese eest kiusamise olukorras seista. On ülesannete täitmisel loov, kasutab erinevaid kujundusviise.</p> <p>Digipädevus - kasutab digivahendeid info leidmiseks ja töö vormistamiseks.</p>
<p>Selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid.</p>	<p>Reeglid ja normid.</p> <p>Seadused (sh liiklusseadus).</p> <p>Reeglite ja normide vajalikkus.</p>	

<p>Toob näiteid meediaga seotud ohtudest</p> <p>Teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine.</p> <p>Otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust.</p>	<p>Meedia (sh reklaami) mõju otsustele.</p> <p>Meediaohud ja nende vältimine ning abi saamise võimalused.</p> <p>Usaldusväärsed infoallikad.</p> <p>Infootsing (sh tervise teemaline) usaldusväärsetest infoallikatest</p> <p>Internet, selle turvaline kasutus.</p> <p>Interneti ohud ja võimalused.</p> <p>Autoriõigused. Autoriõiguste seadus. Autoriõigused ja õpilane.</p>	<p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - näitab mängulises ülesandes toimetulekut keerulistes olukordades.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - osaleb rühmatöös aktiivselt, järgib kooli kodukorda ning EV seadusi.</p> <p>Kultuuriline identiteet - arvestab kõikide rühma liikmetega, suhtleb sõbralikult ning teisi väärtustavalt.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - koostab turvaliseks meediakasutuseks reeglid, selgitab mis on arvamuse ja fakti erinevus. Tutvub erinevate artiklite ja veebilehtedega, otsib vajalikku teavet, õpib viitama.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - valib artiklid, veebilehed jms vastavalt seatud eesmärgile, kasutab tõenduspõhiseid allikaid, kasutab erinevaid veebiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - selgitab miks on vaja järgida liikluseadust, hoiab oma jalgratta turvalisena, selgitab kuidas uimastid tervist mõjutavad, keeldub mängulises õppeolukorras uimastitest.</p>
<p>Kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele.</p>	<p>Uimastid</p> <p>Uimastite kahjulik mõju tervisele, otsustele ja käitumisele.</p> <p>Tervislikud valikud.</p> <p>Illeegaalsed ja legaalsed uimastid.</p> <p>Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seotud riskid tervisele.</p> <p>Kofeiini ja/või teisi erguteid sisaldavate jookide (sh kohv, energiajoogid, energiavesi) mõju tervisele (sh sõltuvuse võimalik kujunemine).</p>	<p>Väärtused ja kõlblus - järgib suhtluses viisakusreegleid, kuulab kõiki rühmakaaslast, suhtleb kõigiga, selgitab mängulises ülesandes millised eelised on inimesel, kes järgib ohutust.</p> <p>Teised ained:</p> <p>Eesti keel - koostab teksti, definitsiooni, loeb tekste, kasutab korrektset keelt.</p> <p>Kunst - kujundab oma tööd.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tunnis.</p> <p>Loodusõpetus - kasutab korrektselt inimese kehaga seotud mõisteid.</p> <p>Ainetevahelise ja pädevuste lõimimise ülesanne: liiklusohutuse või uimastite kasutuse vältimise teemalise lauamängu loomine rühmades.</p> <p>Film "Röövlirahnu Martin" katab kogu teema käsitlemise ja lõimib pädevused.</p>

<p>Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.</p>	<p>Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused (sh sotsiaalsed toimetulekuoskused vägivalda ja uimastiennetuses).</p> <p>Oskus öelda “ei”.</p> <p>“Ei” ütlemise ja väljendamise viisid.</p> <p>Otsused/Otsustamine. Otsuste tagajärjed.</p> <p>Vastutus oma otsuste eest.</p> <p>Kaaslaste mõju otsustele</p> <p>Koolikiusamine. (füüsiline, verbaalne, kaudne küberkiusamine).</p> <p>Kiusamisega hakkamasaamine ja abi saamise võimalused.</p>	<p><u>Röövlirahnu Martin Jupiter</u></p>
---	--	--

HAIGUSED JA ESMAABI

TEEMA OLULISUS: Abi andmine ja saamine ning esmaabi andmine on turvalise ja ohutu keskkonna loomise aluseks, tagades heaolu.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

- On loov ja ettevõtlik.
- Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
- Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

<p>Toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist.</p> <p>Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi.</p>	<p>Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused, viirushaigused.</p> <p>Haigestumise põhjused.</p> <p>Haigestumise vältimise viisid.</p> <p>Õnnetused.</p> <p>Õnnetuste vältimine.</p> <p>Esmaabi.</p> <p>Abi kutsumine.</p> <p>Tervis - inimese väärtuslikem vara.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - selgitab tervise väärtust rollimängudes ja projektülesandes.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arvestab rühmatöös inimeste erinevustega, peab kinni suhtlusreeglitest, teeb kõigiga koostööd, järgib mängulises olukorras ohutust.</p> <p>Enesemääratluspädevus - näitab mängulises olukorras ohutut käitumist, selgitab ülesandes enda vastutust oma tervise eest.</p> <p>Õpipädevus - kasutab õpitud rollimängudes ja praktilistes ülesannetes, nt elustamisvõtteid, sidumist, abi kutsumist ja andmist.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt ja arusaadavalt, töötab paaris ja rühmas. Osaleb mängudes ja aruteludes, arvestab teistega.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - esmaabi andes loendab, oskab leida rindkerel õige koha südamemassaažiks.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - teeb rühmatöös ettepanekuid mänguliste olukordade lahendamiseks, osaleb rühmatöös, kujundab oma töid.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde esitlemisel.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - leiab vajaliku info, eesmärgistab mängulises tegevuses oma tegevust, näitab mängulises tegevuses toimetulekuoskusi õnnetuse olukorras.</p> <p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - toob näiteid õnnetuste põhjuste kohta.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - teeb rühmatöös ja mängulistes ülesannetes koostööd, arvestab reeglitega, on aktiivne.</p>
--	---	---

		<p>Kultuuriline identiteet - arvestab teistega ülesandeid täites.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - näitab mängulistes ülesannetes kuidas leida vajalikku infot ja abi.</p> <p>Tervis ja ohutus - annab mängulises olukorras esmaabi, kutsub abi.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - koostab esmaabi juhise.</p> <p>Teised ained:</p> <p>Eesti keel - koostab teksti, loeb teksti, kasutab korrektset keelt.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Loodusõpetus - inimkeha tundmine.</p> <p>Ainetevahelise ja pädevuste lõimimise ülesanne: rollimäng - abi kutsumine, abi andmine, enda ohutuse tagamine abi andjana.</p>
--	--	---

6. klass

Suhtlemise teema: MINA JA SUHTLEMINE

TEEMA OLULISUS: Suhtumine endasse, enda positiivsete külgede nägemine ja mõistmine on nii eneseregulatsiooni kui tõhusate suhete loomise aluseks.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

- on loov ja ettevõtlik;
- väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
---------------------	---------------------------	--

<p>Selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mõistab enesehinnangu olemust. • Saab aru, et enesehinnang on osa tema minapildist. 	<p>Enesetundmine. Mina-pilt (kirjeldav ja hinnanguline osa).</p> <p>Enesehinnang.</p> <p>Enesehinnangu kujunemine.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - iseloomustab ennast, kasutades positiivseid märksõnu, selgitab, miks tema ja teised klassikaaslased on olulised.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arvestab rühmatöös inimeste erinevustega, peab kinni suhtlusreeglitest, teeb kõigiga koostööd</p>
<p>Selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • oskab nimetada enda erinevaid omadusi • mõistab, et ennast saab pidevalt arendada 	<p>Eneseanalüüs. Oma omaduste ja väärtuste selgitamine ja arendamine.</p> <p>Väärtused.</p> <p>Huvid.</p> <p>Võimed.</p>	<p>Enesemääratluspädevus - kirjeldab enda omadusi, selgitab enda enesehinnangu kujunemist.</p> <p>Õpipädevus - lisaks kirjeldamisele selgitab ja analüüsib enda omadusi, otsib vajalikku teavet, näitab mõnda õpimeetodit.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt, kasutab korrektset keelt, esitab ja põhjendab aruteludes oma</p>

<p>Mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest.</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab, et tema ise saab suunata oma tegevusi <p>Seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.</p> <ul style="list-style-type: none"> õpib tundma oma huvisid ning seostama neid tulevikuga 	<p>Ettevõtlikkus, selle väljendumine tegutsemisel.</p> <p>Ettevõtlikkuse tähtsus igapäevaelus ja ühiskonnas.</p> <p>Ettevõtlikkus ja tööelu.</p>	<p>seisukohti, arvestab rühmatöös teistega, loeb ja mõistab tekste.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab õppes skeeme, katsetab erinevaid arvutiprogramme..</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - on rühmatöodes aktiivne, võtab osa ülesannete lahendamisest, on ülesandeid tehes iseseisev.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde vormistamisel.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - ettevõtete külastused; katsetab erinevaid õpimeetodeid, ülesannet täites kirjutab oma eesmärgid.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - kohalikule omavalitsusele ettepanekute koostamine noorte vaba aja kohta.</p> <p>Kultuuriline identiteet - suhtub sallivalt ja koostöiselt rühmakaaslastesse, arvestab kaaslaste erinevustega.</p> <p>Teabekeskkond ja meediakasutus - kasutab meediat, sh sotsiaalmeediat ülesannete täitmisel.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab nutiseadmeid info otsimisel.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - kirjeldab ja selgitab ülesandes enda ja kaaslaste väärtusi, nende sarnasusi ja erinevusi.</p> <p>Teised ained:</p> <p>Eesti keel. Õpilane valib ühe muinasjutu või õpetaja annab kõigile sama muinasjutu. Õpilane valib loost endale kõige sarnasema tegelase. Tabelis analüüsib tegelase positiivseid ja mitte positiivseid omadusi ning käitumisviise. Seejärel toob välja enda sarnasused tegelasega. Mitte positiivsete omaduste korral toob näiteid kuidas neid muuta.</p> <p>Loeb ja kirjutab tekste.</p>
--	--	---

		<p>Ühiskonnaõpetus - ettepanekud kohalikule omavalitsusele.</p> <p>Loovülesanne “unistuste kool”. Ettevõtete külastused.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ainetevahelise ja pädevuste lõimimise ülesanne:</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu “Üksikul saarel” I etapp: mida võtan kaasa, millised on minu omadused ja panus.</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu “Üksikul saarel” II etapp: kuidas alustame</p>
--	--	--

Suhtlemise teema: SUHTLEMINE TEISTEGA

TEEMA OLULISUS: Tõhusate enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste õpetamine seoses tõendus põhise riskikäitumise ennetamise ja sekkumisega tagab turvalisuse ja heaolu..

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

- teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eelise ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid;
- on iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. teab, et “ei” ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
---------------------	---------------------------	--

<p>Kirjeldab, millest suhtlemine koosneb.</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab suhtlemise olemust toob näiteid suhtlemise komponentide kohta <p>Eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid.</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab suhtlemise kompleksust 	<p>Suhtlemise mõiste.</p> <p>Suhtlemise olemus (teise tajumine, teabevahetus, mõjutamine)</p> <p>Verbaalne suhtlemine Mitteverbaalne suhtlemine.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - selgitab suhtlemise olemust, esitab erinevate rahvaste traditsioone, nt tervitusi.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - esitab kehtestava käitumise näiteid, teeb rühmatöös koostööd, arvestab erinevustega.</p> <p>Enesemääratluspädevus - kujundlikes ülesannetes valib sümbolid enda omadustest ja tegevustest lähtuvalt, valib rollimängus kehtestava käitumisviisi.</p>
<p>Eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele.</p> <ul style="list-style-type: none"> iseloomustab erinevaid käitumisviise 	<p>Agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumine ning nende mõju suhetele.</p> <p>Kehtestava käitumise viisid. Kehtestava käitumise põhimõtted ja eelised</p>	<p>Õpipädevus - eristab ülesandes agressiivset ja alistuvat käitumist kehtestavast, harjutab kehtestava käitumisviisi kasutamist.</p>
<p>Teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära.</p> <p>Toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus.</p> <p>Toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust.</p>	<p>Ühiskonnas juurdunud uskumuste ja hoiakute mõju inimesele.</p> <p>Eelarvamused</p> <p>Stereotüübid</p> <p>Eelarvamuste ja stereotüüpide mõju suhetele</p> <p>Sallivus.</p> <p>Aktsepteerimine.</p>	<p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt, kasutab korrektset keelt, esitab ja põhjendab aruteludes oma seisukohti, arvestab rühmatöös teistega, loeb ja mõistab tekste, etendab mitteverbaalse suhtlemise elemente.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - kasutab ülesandes erinevaid sümboleid.</p>

<p>Teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel.</p> <p>Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab kahjustavaid käitumisviise • selgitab, kuidas enese eest seista ilma teisi kahjustamata. 	<p>Tõenduspõhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused (otsuste langetamine ja probleemide lahendamine; loov ja kriitiline mõtlemine; emotsioonide ja stressiga toimetulek; enesetunnetus - ja, suhtlemisoskus) riskikäitumise (uimastikasutamine ja vägivald) ennetamisel.</p> <p>“Ei” ütlemist eeldavad olukorrad.</p> <p>“Ei” ütlemise viisid, julgus ja tähtsus.</p>	<p>Ettevõtlikkuspädevus - sõnastab ülesandes küsimusi, osaleb rühmatöodes ja rollimängudes.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde vormistamisel.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - harjutab positiivset enesekehtestamist ning suhtlemisoskusi, analüüsib enda tegevust suhtlemise olukordades.</p>
--	---	--

<p>Toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme.</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab enda vastutust erinevates suhtluskeskkondades 	<p>Internet</p> <p>Interneti võimalused ja ohud</p> <p>Turvaline internetikasutus.</p> <p>Viisakas, austav ja hooliv suhtlemine.</p>	<p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - selgitab toodetel olevate sümbolite tähendust.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - lahendab rollimängudes juhtumeid, eristades erinevaid käitumisviise, harjutab ei ütlemist.</p> <p>Kultuuriline identiteet - mõistab ja selgitab mängulises ülesandes eelarvamuste ja stereotüüpide paikapidamatust.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - harjutab verbaalseid ja mitteverbaalseid suhtlemise viise, valib ülesandes õige käitumisviisi.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete täitmisel erinevaid arvutiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - ütleb mängulises ülesandes kahjustavale käitumisele ei, selgitab agressiivse käitumise tagajärgi.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - selgitab mõjutamise viise, sh positiivse mõjutamise võimalusi.</p> <p>Teised ained:</p> <p>Eesti keel - jutukese kirjutamine mitmetähenduslike sõnadega, koostab definitsiooni, kasutab korrektset keelt, esitab küsimusi.</p> <p>Kunstiõpetus - exlibris, oma tööde kujundamine.</p>
---	--	---

		<p>Kirjandus - sobivate kirjandusteoste või filmidega tutvumine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - uudise kirjutamine, erinevate rahvaste suhtlemisviiside võrdlemine, mõjutamisviiside näited, turvalise internetikasutuse reeglid, hooliv suhtlemine (hea kodaniku tunnused).</p> <p>Ainetevahelise ja pädevuste lõimimise ülesanne:</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu “Üksikul saarel” III etapp: grupireeglite koostamine.</p>
--	--	---

Suhtlemise teema: SUHTED TEISTEGA

TEEMA OLULISUS: Sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arendamine ja prosotsiaalne käitumine kui enesemääratluspädevuse/eneseregulatsiooni alus.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

- teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist;
- väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv;
- kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus, väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena;
- mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutus oma sõnade ja tegude eest.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
--------------	--------------------	---

<p>Toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab inimeste erivajadusi 	<p>Inimeste erinevused.</p> <p>Vajadused.</p> <p>Väärtused.</p> <p>Erivajadused.</p> <p>Sallivus.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - toob ülesandes näiteid inimeste vaheliste erinevuste kohta lähtudes rahvusest, väärtustab teisi.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - teeb rühmatöös koostööd, arvestab erinevustega.</p>
<p>Toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest.</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab miks sõbralik käitumine on kasulik 	<p>Prosotsiaalne käitumine.</p> <p>Õiglus, vastutus, hoolivus, ausus.</p> <p>Vastutus enda sõnade ja tegude eest, s.h internetis.</p>	<p>Enesemääratluspädevus - selgitab enda õigusi ja kohustusi, kirjeldab inimeste vahelisi erinevusi ja sarnasusi.</p> <p>Õpipädevus - analüüsib ülesandes enda teadmisi, otsib teavet, kasutab teavet mängudes.</p>
<p>Demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab sotsiaalseid oskusi, • toob näiteid sotsiaalsete oskuste kohta. 	<p>Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine.</p>	<p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt, kasutab korrektset keelt, esitab ja põhjendab aruteludes oma seisukohti, arvestab rühmatöös teistega, loeb ja mõistab tekste.</p>

<p>Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab, et kõik tunded on normaalsed • oskab oma tundeid väljendada ennast ja teisi kahjustamata 	<p>Tõhus sotsiaal-emotsionaalne eneseväljendus. Usaldus suhetes. Sõprus. Empaatia.</p> <p>Tunded ja nende tõhus väljendamine.</p>	<p>Ettevõtlikkuspädevus - esitab rühmatöodes ideid, osaleb klassi vabatahtliku tegevuse projektis.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde vormistamisel.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - teadvustab ülesannetes oma sarnasusi ja erinevusi võrreldes teistega, toob nende kohta näiteid.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - osaleb reklaamide olemust ja sisu arutlevates ülesannetes, mõistab ja arvestab enda ja teiste õigustega.</p> <p>Kultuuriline identiteet - toob ülesannetes näiteid erinevate rahvuste omaduste kohta, näitab üles sallivust klassi ühistöodes</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - analüüsib sotsiaalmeediaga seotud ohtusid ja võimalusi, selgitab arvamuse ja fakti erinevust.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete täitmisel erinevaid arvutiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - mõistab, et sallimatus ja tõrjumine kahjustavad vaimset tervist.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - pakub abi, sh puudega inimestele, selgitab kuidas abi pakkuda</p> <p>Teised ained:</p> <p>Eesti keel - loeb ja mõistab tekste, koostab tekste, kasutab korrektset keelt.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid, jonnistab erinevate tunnete väljendusi.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p>
--	---	--

		<p>Ühiskonnaõpetus - lapse õigused ja kohustused, hea kodanik, filosofoerimine.</p> <p>Muusika - loovülesanne sõprusest.</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu IV etapp: minu võimalused abiks olla, koos tegutsemise viisid.</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu V etapp: ühised tegevused. kogu saare elanikkonna ühised kooselu reeglid, kuidas üksteist abistatakse, toetatakse.</p>
--	--	--

Suhtlemise teema: KONFLIKTID JA PROBLEEMILAHENDUS

TEEMA OLULISUS: Konfliktide ja suhte probleemide ennetamise ja lahendamise oskused on olulisemaid sotsiaalseid oskusi, mis tagavad turvalisuse ja heaolu.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

- mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi;
- teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust;
- on iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. teab, et "ei" ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest;
- on loov ja ettevõtlik.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
---------------------	---------------------------	--

<p>Selgitab konflikti häid ja halbu külgi.</p> <p>Kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise.</p> <p>Valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi.</p>	<p>Konflikt kui suhte probleem</p> <p>Konfliktide põhjused, tagajärjed, lahendamise viisid.</p> <p>Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise viisid.</p>	<p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab konfliktide ennetamise viise, arvestab kaaslaste erinevustega, on salliv.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - osaleb rühmatöös, arvestab teistsuguse arvamusega, suhtub kaaslastesse sõbralikult.</p> <p>Enesemääratluspädevus - selgitab ja toob näited enda põhimõtete kohta.</p>
<p>Näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab erinevaid probleeme • toob näiteid erinevate tõhusate probleemilahenduste kohta <p>Lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused.</p>	<p>Otsuste langetamine ja erinevate lahendusviiside kaalumise otsustamisel</p> <p>Probleemide lahendamise viisid, s.h internetis - tõhusad ja mittetõhusad.</p> <p>Probleemilahenduste eelised ja puudused.</p> <p>Koostöö võimalused</p> <p>Koostöise tegevuse eelised.</p>	<p>Õpipädevus - omandab teemaga seonduvad mõisted, seostab ülesannetes õpitavat eelnevalt õpituga.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt, kasutab korrektset keelt, esitab ja põhjendab aruteludes oma seisukohti, arvestab rühmatöös teistega, loeb ja mõistab tekste.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - aitab rühmas leida probleemidele erinevaid lahendusi,</p>

<p>Kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab mõjutamise viise <p>Toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab enda vastutust oma otsuste ja tegude eest 	<p>Kaaslaste mõju otsustele.</p> <p>Abistav ja kahjustav mõju.</p> <p>Grupi surve.</p> <p>Mõjutamine. Mõjutamise viisid (ähvardamine, äraostmine, nõu andmine, kingituste tegemine, vastuteene ootamine, veenmine).</p> <p>Toimetulek vägivallaga, sh kiusamisega, abi saamise võimalused.</p> <p>Vastutus.</p>	<p>osaleb aktiivselt ajurünnakus ja filosofoerimises.</p> <p>Digipädevus - kasutab digiseadmeid info leidmisel ja tööde vormistamisel.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - teadvustab ja selgitab ülesannetes enda probleemide ja konfliktide lahendamise viise ning ennetamise võimalusi.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - toob näiteid konfliktide rahumeelse ja vägivallatu lahendamise kohta, arvestab rühmatöodes endast erinevate arvamustega, arvestab enda ja teiste õigustega.</p> <p>Kultuuriline identiteet - väljendab rühmatöodes ja ülesannetes sallivust teistsuguse arvamuse suhtes, toob näiteid erinevatest konfliktilahendustest.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - leiab meediast ja internetist näiteid erinevate konfliktilahenduste kohta.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete täitmisel erinevaid arvutiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - toob näiteid kuidas vaimne ja füüsiline vägivald inimest kahjustavad.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - toob ülesannetes näiteid sõbraliku, kehtestava ja reeglitest lähtuva käitumise ning konfliktide ennetamise kohta.</p> <p>Teised ained:</p> <p>Eesti keel - loeb teksti, koostab teksti.</p> <p>Kunst - kujundab oma töid.</p>
--	---	---

		<p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - filosoferimine, konfliktide põhjused ja liigid</p> <p>Ainetevahelise ja pädevuste lõimingu näide:</p> <p>Suhtlemise teemaline lauamäng.</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu VI etapp: ettetulevad probleemid ja nende lahendamise võimalused.</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu VII etapp: koostöö ja kooselu saarel</p>
--	--	---

Suhtlemise teema: POSITIIVNE MÕTLEMINE

TEEMA OLULISUS: Inimeses positiivse nägemine on sallivuse ning toetavate inimsuhete ja heaolu aluseks.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

- väärtustab inimese positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
---------------------	---------------------------	--

<p>Toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta.</p> <p>Märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi.</p>	<p>Positiivne mõtlemine.</p> <p>Positiivne enesesisendus.</p> <p>Positiivsed omadused.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - teadvustab oma väärtushinnanguid, kirjeldab inimeste positiivseid omadusi.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - teeb rühmatöodes koostööd.</p> <p>Enesemääratluspädevus - nimetab, kirjeldab ja põhjendab ülesannetes enda positiivseid omadusi.</p> <p>Õpipädevus - kasutab kursuse jooksul omandatud teadmisi eneseanalüüsis.</p> <p>Suhtluspädevus - väljendab end selgelt, kasutab korrektset keelt, esitab ja põhjendab aruteludes oma seisukohti, arvestab rühmatöös teistega, loeb ja mõistab tekste.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - osaleb rühmatöodes aktiivselt, esitab ideid ning probleemide lahendusi.</p> <p>Digipädevus - kasutab info otsinguks ja tööde vormindamiseks nutiseadet.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - kirjeldab ja selgitab enda omadusi.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - kirjeldab ja selgitab enda kui suhtleja ja rühmakaaslase oskusi.</p> <p>Kultuuriline identiteet - toob näiteid inimeste erinevuste kohta, erinevate omaduste kohta.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - kasutab ülesannete täitmisel erinevaid arvutiprogramme.</p> <p>Tervis ja ohutus - toob näiteid turvalise ja hooliva suhtlemise kohta.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - väärtustab mängulises tegevuses positiivseid suhtlusviise, peab kinni kokkulepetest.</p> <p>Teised ained:</p> <p>Eesti keel - loeb ja mõistab tekste, koostab tekste.</p>
--	--	---

		<p>Kunst - kujundab oma töid.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid ja -mängud tundides.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - positiivsed omadused kattuvad ka heaks kodanikuks olemisega.</p> <p>Ainetevahelise ja pädevuste lõimimise ülesanne:</p> <p>Kursust läbiva meeskonnamängu kokkuvõte: mida ma enda kohta õppisin.</p>
--	--	--

3.5. III kooliaste taotletavad teadmised ja õpisisu

3.5.1. III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.
3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.
4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
5. On loov ja ettevõtlik.
6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.
8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.
9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.
12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.
13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta

4.5.2. Õpisisu

7. klass

Inimese areng ja murdeiga

TEEMA OLULISUS: Inimese areng erinevates arenguvaldkondades ja erinevatel arenguperioodidel toetab teadlike (k a terviseteadlike) otsuste tegemist eaperioodi arenguülesannete täitmisel.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

- Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
- Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
- Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
Kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele; Seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;	Areng, küpsemine, kasvamine, õppimine, pärilikkus, keskkonna mõju, inimese valikud. Ühiskonna mõju inimese kasvamisele ja arengule. Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares.	Üldpädevused: Kultuuri- ja väärtuspädevus – enesekirjelduses arusaamine, mis seob inimest tema bioloogiliste vanematega ja mis teiste lähedaste inimestega. Enesemääratluspädevus - ülesannetes murde- ja noorukieas toimuvate muutuste kirjeldamine ja selgitamine.

<p>Selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast;</p>	<p>Murde- ja noorukiea iseloomulikud tunnused.</p> <p>Suguküpsus, sootunnused, keha muutumine.</p>	<p>Õpipädevus – loetu mõistmine ja arusaamine, küsimustele vastamine, teabe otsimine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - koostöö rühmas ja paaris, erinevate arvamuste aktsepteerimine.</p> <p>Suhtluspädevus - koostöö rühmas ja paaris, selge eneseväljendus.</p> <p>Matemaatika-, loodusteadusete ja tehnoloogiaalane pädevus - elukaare mudelil matemaatiliste andmete kasutamine, suguleundite korrekteslt nimetamine.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - oma õpitegevuse planeerimine, rühmatöodes initsiatiivi näitamine.</p> <p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - oma huvide, tugevuste, nõrkuste, väärtuste, hoiakute kaardistamine, iseseisva õppimise arendamine individuaalülesannetes, stereotüüpsete suhtumiste mõistmine.</p> <p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - kultuurilise mitmekesisuse mõistmine ja rühmatöodes sellega arvestamine.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine.</p> <p>Kultuuriline identiteet - murdeea vaimsete ja sotsiaalsete muutuste käsitlemisel mõistmine ja näidete toomine erinevate kultuuride kohta täisealiseks saamise rituaalides.</p> <p>Tervis ja ohutus- murdeega seotud muutuste kirjeldamine, mõistmine, enesega seostamine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon- loob esitluse kasutades slaidiesitlus või postrite programme.</p>
---	--	---

		<p>Väärtused ja kõlblus - sallivuse ja erinevuste aktsepteerimise mõistmine ja õppetöös (ning mujal) selle kasutamine, näidete toomine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - enesekirjelduse ja võrdluse kirjutamine, küsimuste koostamine ja neile vastamine.</p> <p>Bioloogia- pärilikkus ja keskkonnategurid, inimese anatoomia ja füsioloogia ning murdeiga.</p> <p>Matemaatika - arvandmete kasutamine.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tunnis.</p>
--	--	--

Inimene, valikud, õnn

TEEMA OLULULISUS: Eneseregulatsiooni oskuste ja õpioskuste arendamine turvalisuse ja heaolu allikana. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

- Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
- Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.
- On loov ja ettevõtlik

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
--------------	--------------------	---

<p>Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;</p> <p>Toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut;</p>	<p>Minapilt - kirjeldav ja hinnanguline aspekt minapildist.</p> <p>Positiivse minapildi kujundamine.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus- oma väärtushinnangute teadvustamine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus- eneseteostamine läbi kindla eesmärgi ja plaani, väärtushinnangute erinevuste mõistmine ning selgitamine.</p> <p>Enesemääratluspädevus - suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, kirjeldada ning analüüsida enda omadusi, valida asjakohane tegutsemisviis.</p> <p>Õpipädevus - eesmärgi täitmise süsteemne planeerimine,, oma teadmise analüüsimine.</p> <p>Suhtluspädevus - selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendamine, töötamine rühmas ning paaris,</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus- eesmärkide seadmine, plaani koostamine ja nende elluviimine.</p> <p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - teadlikult eesmärgi täitmine tegevusplaani järgi, enda omaduste, tugevuste, võimete määratlemine, enese arendamise</p>
---	--	--

<p>Analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus;</p> <p>Analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel;</p>	<p>Eneseanalüüs, väärtused, teadlikud valikud ja vastutus elus.</p> <p>Enesekasvatuse võtted.</p> <p>Enesearendamine oma elutee kujundamisel.</p> <p>Positiivne suhtumine endasse ja teistesse kui) heaolu alus..</p>	<p>kavandamine ja ellu viimine (enesekasvatuse meetodid).</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine, plaanide kujundamine ning nende elluviimise sammude koostamine</p> <p>Kultuuriline identiteet - enda päritolu uurimine ja analüüsimine, kultuurilise sallivuse kujundamine.</p> <p>Tervis ja ohutus - positiivsete mõtete kirjapanek teise inimese kohta aitab kaasa teise inimese kujunemisele vaimselt ja emotsionaalselt terveks ühiskonnaliikmeks.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - erinevate väärtushinnangute mõistmine, teistele komplimentide sõnastamine, oma seisukohtade põhjendamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - enesekirjelduse ja komplimentide kirjutamine. Selge eneseväljendus probleemi kirjeldamisel ja selle lahendamise.</p> <p>Kunst - kollaaži tegemine ja loovülesande kujundamine</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tunnis.</p>
--	--	---

Inimene ja rühm

TEEMA OLULULISUS: Inimene on sotsiaalne olend ning teeb koostööd erinevate inimestega erinevates rühmades, säilitades samal ajal sõltumatuse.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

- Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
- On loov ja ettevõtlik
- Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
<p>Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;</p> <p>Toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;</p> <p>Analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;</p>	<p>Rühm. Erinevad rühmade liigid. Erinevad rollid, reeglid ja normid rühmas.</p> <p>Inimeste õigused ja kohustused erinevates rühmades.</p> <p>Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed.</p> <p>Koostöised ja võistluslikud rühma tegevused.</p> <p>Hoolivuse, austuse, õigluse ja vastutustunde väärtustamine koostöises tegevuses.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - erinevate gruppide ja juhtimisstiilide olemuse mõistmine, teismeliste õiguste ja kohustuste mõistmine ning analüüsimine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - arusaamine erinevatest reeglitest ja normidest eri keskkondades; arutelu sõltumatuse teemal, erinevates olukordades sõltumatuse säilitamist analüüsimine.</p> <p>Enesemääratluspädevus- arusaamine enda erinevatest rollidest, õigustest ja kohustustest.</p>

<p>kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpituatsioonis toimetulekut rühma survega;</p>	<p>Konformsus. Sõltumatus. Autoriteet.</p> <p>Toimetulek rühma survega ennast ja teisi kahjustavates olukordades.</p>	<p>Suhtluspädevus - rühmatöös koostööna eri gruppide analüüsimine, töötamine rühmas ja paaris</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - probleemide nägemine, analüüsimine, rühmatöös initsiatiivi näitamine, oma õppetegevuse kavandamine.</p> <p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine- erinevate rollide eri rühmades nägemine, analüüsimine, enese rollide kirjeldamine, rollidesse stereotüüpse suhtumise äratundmine.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine, koostöö tegemine erinevate klassikaaslastega.</p> <p>Tervis ja ohutus - riskikohtade ja stereotüüpsete lähenemiste nägemine gruppide, rollide, õiguste ja kohustuste puhul.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - grupi reeglite ja nende järgimise vajaduse mõistmine, grupi surve äratundmine, sellega toimetuleku analüüsimine, sallivuse tähtsuse selgitamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel - selge eneseväljendus probleemi kirjeldamisel ja selle lahendamisel.</p> <p>Ühiskonnaõpetus - lapse õigused ja kohustused.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tundides.</p>
--	---	---

Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine

•

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
<p>Analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;</p> <p>Analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;</p>	<p>Inimese heaolu komponendid (sh vaimne heaolu).</p> <p>Laste heaolu mõjutavad tegurid (materiaalne, füüsiline, vaimne, sotsiaalne) kogukonna tasandil.</p> <p>Lapse ja noore vaimse heaolu tõstmise võimalused koolis ja kogukonnas.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - lapse õiguste väärtustamine, mõistmine, et õigustega kaasnevad kohustused, üldinimlike väärtuste mõistmine ja nende sõnastamine.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - teise lapse õiguste austamine samaväärselt enda omadega. Juhindumine lapse õigustest ja käitumine vastavalt. Abivajaja märkamine.</p> <p>Enesemääratluspädevus - enda seisukohtade mõistmine seoses lapse õigustega, tervist toetavate valikute selgitamine ja tegemine seoses uimatitega.</p>
<p>Analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;</p>	<p>Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine indiviidi tasand: tõhusad sotsiaalsed oskused ja keeldumisoskused.</p> <p>Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine: kogukonna ja ühiskonna tasand.</p>	<p>Õpipädevus - kava koostamine ja selle teostamine, uimastite tervist kahjustava toime mõistmine ning selle järgi valikute tegemine.</p> <p>Suhtluspädevus - enese asjakohane väljendamine rühmatöös, oma arvamuse põhjendamine, töötamine rühmas ja paaris.</p>

<p>Toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;</p>	<p>Lapse õigused ja kohustused peres, koolis ja ühiskonnas.</p> <p>Laste ja noorte õigusi, tervist ja heaolu kaitsvad seadused.</p>	<p>Ettevõtlikkuspädevus - probleemide märkamine lahenduste pakkumine, lahendamine, asjatute riskide vältimine, arukate riskide mõistmine.</p> <p>Digipädevus - ülesannete lahendamisel ja teabe otsimisel digivahendite kasutamine.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - oma õpi- ja suhtlusoskuste arendamine, enda ning teiste õiguste mõistmine, sotsiaalsete toimetulekuoskuste arendamine uimastitega seotud olukordadega seonduvalt.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus- erinevate abisaamise võimaluste leidmine, sobiva teabe leidmine, nutiseadmete mõistlik ja asjakohane kasutamine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon- infootsingu teostamine, erinevate infootsingute programmide kasutamine, sobiva info eristamine vale infost..</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ülesannete lahendamisel loovuse kasutamine, initsiatiivi näitamine, kogukonnas noorte heaolu võimaluste märkamine ja ettepanekute tegemine.</p> <p>Tervis ja ohutus - vaimse tervise tähtsustamine, tervislike valikute eelistamine uimastitega seotud olukordades, laste heaolu kitsaskohtade märkamine kogukonnas, enda tervise tähtsustamine.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - lapse õiguste tundmine, neile vastavalt käitumine, abivajaja märkamine. Probleemide lahendamisse panustamine kooli tasandil.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Ühiskonnaõpetus - lapse õigused ja kohustused.</p>
--	---	--

		<p>Eesti keel - juhtumite lugemine ja analüüsi kirjutamine.</p> <p>Bioloogia - inimese füsioloogia seoses uimastite mõjuga.</p> <p>Kunst - tööde kujundamine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tundides.</p>
--	--	--

8.klass

Tervise käitumine

TEEMA OLULISUS: Turvaline tervisekäitumine ning keskendumine füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele tagab inimese heaolu lähiümbruses ja ühiskonnas. Valdkonna allikakriitilisus ja allikate usaldusväärsus iseloomustab nüüdisaegset õpikeskkonda.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud.

- Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi;
- Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
- Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
<p>Toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;</p> <p>Analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;</p>	<p>Tervis kui heaoluseisund ja tervise aspektid - füüsiline tervis, vaimne tervis ja sotsiaalne tervis.</p> <p>Tervise aspektide vastastikused seosed.</p>	<p>Üldpädevused:</p> <p>Kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab tervist, liikumist, tervist toetavat toitu, positiivseid emotsioone, seotust teiste inimestega.</p> <p>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - vastutustundliku tarbija kujundamine, töötamine rühmas ja paaris, reeglite järgimine.</p> <p>Enesemääratluspädevus - tervislike eluviiside järgimine, teemakohaste näitete toomine, oma</p>

<p>Analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;</p>	<p>Tervisliku eluviisi (toitumine, kehaline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõju tervise erinevatele aspektidele.</p>	<p>tervisekäitumise analüüsimine ja hindamine, ohtu käitumise mõistmine ja eelistamine.</p> <p>Õpipädevus – tervisekäitumisega seotud teabe otsimine, kasutamine, analüüsimine, valeinfo äratundmine. Õpitu põhjal soovitude kirjutamine ja enesehindamine. Vaimse tervise edendamiseks asjakohase infot otsimine ja leidmine. Aja planeerimine ja selle järgimine.</p>
<p>Teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;</p> <p>Analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;</p>	<p>Tervisealased infoallikad,</p> <p>Tervisealaste infoallikate usaldusväärsus.</p>	<p>Suhtluspädevus - oma ja rühma seisukoha kujundamine ülesannetes ning nende esitlemine. Selge eneseväljendus analüüsi kirjutamisel ja kaaslastega suhtlemisel, korrektne viitamine autorile.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus – teaduspõhiseid infoallikate leidmine tervise alal. Graafikute analüüsimine ja lugemine. Objektivsete ja subjektiivsete tervisenäitajate väärtuste mõistmine. Diagrammide lugemine ja koostamine.</p>
<p>Analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;</p>	<p>Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressiga toimetulek.</p> <p>Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.</p>	<p>Ettevõtlikkuspädevus - terviseiga seotud ohukohtade märkamine ja lahenduste pakkumine.</p>
<p>Toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;</p> <p>Analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;</p>	<p>Objektiivsed ja subjektiivsed tervisenäitajad.</p> <p>Tegurid, mis mõjutavad enda terviseseisundit.</p>	<p>Digipädevus - otsingumootori abil leitud infot hindamine selle asjakohasuse ja usaldusväärsuse põhjal. Digivahendite kasutamine ülesannetes, erinevate veebikesskkondade kasutamine.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - kooliõe ameti tutvustus, terviseedenduse õppeprogrammi tutvustamine. Teadlike otsuste kaudu oma aja juhtimine. Teadlike valikute tegemine tervisekäitumises.</p>
<p>Analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislike ja ebatervislike otsuseid igapäevaelus;</p>	<p>Eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse ning tervisteenuste mõju inimese tervisele.</p> <p>Tervisliku eluviisi tähtsus igapäevaelus.</p> <p>Tegurid, mis mõjutavad Eesti rahvastiku (sh noorte) tervisenäitajad.</p>	<p>Keskkond ja jätkusuutlik areng - toidu ja keskkonnasõbralike liikumisviiside väärtustamine, elukeskkonna hoidmise viiside tundmine, sh prügi sorteerimise põhimõtted.</p> <p>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - miniuuringu kavandamine, läbiviimine, analüüsimine,</p>

<p>Toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis;</p>	<p>Keskkonnateadalik tegevus lähiümbruses ja kogukonnas kui terviseedendus.</p>	<p>probleemidele lahenduste otsimine, reklaamide kujundamine ja koostamine.</p> <p>Kultuuriline identiteet - teiste rahvaste toitide väärtustamine, erinevuste aktsepteerimine.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - kriitilise teabeanalüüsi oskuse arendamine, reklaamide mõistmine ja analüüsimine.</p> <p>Tehnoloogia ja innovatsioon - erievate veebilehtede ja programmide kasutamine teabeotsingul ning tööde koostamisel.</p> <p>Tervis ja ohutus -tervise ja turvalisusega seotud tõenduspõhise informatsiooni otsimine, leidmine ning otsuste tegemine. Terviseriskide ning ohtude märkamine. Oma tervisekäitumise analüüsimine, tervist toetava käitumise eelistamine, tervisekäitumise muutmise vajaduse märkamine. Vaimse tervise hindamine, vaimse heaolu jaoks vajalike tegevuste ning vahendite analüüsimine.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - väärtustab loodust, säästlikkust.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Ühiskonnaõpetus - Kriitiline infoallikate kasutamine, usaldusväärse allika tunnuste teadmine. Probleemidele lahenduste pakkumine KOV tasandil.</p> <p>Eesti keel - tekstist olulise leidmine. Korrektnete keelekasutus esitlusel, plakatitel, soovitude kirjutamisel ja analüüsis.</p> <p>Kunst - plakatite kujundamine. Kokkuvõtte tegemine kasutades sümboleid ja pilte.</p> <p>Kirjandus- arutluse kirjutamine.</p> <p>Bioloogia - tervisenäitajate olemuse avamine ja mõistmine.</p> <p>Geograafia - keskkonna, sh loodus- ja inimkeskkonna mõiste, säästlikkuse võimalused.</p>
--	---	---

		<p>Matemaatika- keskmiste arvutamine, tabelite ja graafikute lugemine. Tervisenäitajate vahemike hindamine.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tundides, liikumisviiside harjutamine.</p> <p>Kokandus - tervislike toiduretseptide loomine ja kasutamine.</p>
--	--	---

Suhted ja seksuaalsus

TEEMA OLULISUS: Tervete ja turvaliste suhete (sh seksuaalsuhete) hoidmine ja väärtustamine. Seksuaalsus ja seksuaalkäitumise mitmekesisus. Keha ja välimuse muutmine, sh võimalikud terviseriskid, müüdid.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud:

Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.

Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.

Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.

Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
<p>Selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;</p> <p>Kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;</p>	<p><i>Suhe. Suhte liigid (peresuhe, sõprussuhe, paarisuhe).</i></p> <p><i>Lähisuhe ja tunded lähisuhtes.</i></p> <p><i>Paarisuhte loomine, säilitamine, katkemine.</i></p> <p><i>Inimlik lähedus ja soojus suhetes. Kiindumussuhted varases lapseas lapse ja vanema vahel. Sõprus, meeldimine, armumine, armastus.</i></p> <p><i>Armastuse liigid ja mitmekesisus paarisuhtes.</i></p>	<p>Üldpädevused:</p> <p><i>Kultuuri- ja väärtuspädevus- tervete ja turvaliste lähisuhete väärtustamine, vägivallast hoidumine, enda ja teiste õiguste väärtustamine, kohustuste tundmine, erinevuste aktsepteerimine.</i></p> <p><i>Sotsiaalne ja kodanikupädevus - abivajaja märkamise suhetes. Inimeste erinevuste aktsepteerimine. Töötamine rühmas ja paaris.</i></p> <p><i>Enesemääratluspädevus - enese mõistmine erinevates kiindumussuhtes, oma käitumise analüüsimine, ohutu käitumine suhetes. Stereotüüpsete hoiakute märkamine, nendest hoidumine, seksuaalse enesemääratluse</i></p>

<p>Analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;</p>	<p><i>Lähisuhtevägivad ja selle liigid.</i></p> <p><i>Turvalised lähisuhted.</i></p> <p><i>Abi saamise võimalused.</i></p>	<p><i>teadmine. Suhteprobleemide rahumeelse ja ennastkehtestava lahendamise õppimine.</i></p> <p><i>Õpipädevus – kohtinguvägivalla eri vormide teadvustamine ja märkamine. Seksuaalsusega seotud mõistete tundmine, teadvustamine, et need on osa inimese identiteedist. Rasestumisvastaste vahendite tundmaõppimine. Küsimustele vastuste leidmine etteantud materjalist. Turvalise seksuaalkäitumise kui olulise elu osa mõistmine, sellest suhetes lähtumine.</i></p>
<p>Selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;</p> <p>Mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele.</p>	<p><i>Seksuaalsus.</i></p> <p><i>Seksuaalsuse mitmekesisus.</i></p> <p><i>Seksuaalkäitumine.</i></p> <p><i>Sooidentiteet, Sooline mitmekesisus. Bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu. Sooline eneseväljendus (feminiinne, androgüünne, maskuliinne)</i></p> <p><i>Seksuaalne orientatsioon.</i></p> <p><i>Laste ja noorte seksuaalsuse arengu põhietapid (seksuaalsuse trepp.)</i></p> <p><i>Erineva seksuaalse orientatsiooni ja sooidentiteediga inimeste õigused ja võrdne kohtlemine.</i></p>	<p><i>Suhtluspädevus - selgete ja asjakohaste lausete koostamine. Üksteise kuulamine, kaaslasele kokkuvõtte tegemine ja informatsiooni edasi andmine. Asjakohane suhtlus rühmatöös ja seisukohtade põhjendamine. korrektne viitamine.</i></p> <p><i>Ettevõtlikkuspädevus - suhteprobleemide nägemine, neis peituvate võimaluste märkamine, liigsete riskide vältimine, paindlikkus suhetes.</i></p> <p><i>Digipädevus - digivahendite kasutamine õppetöös, sobiva info leidmine.</i></p> <p>Läbivad teemad:</p>

<p>Toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest.</p> <p>Analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi.</p>	<p><i>Turvaline seksuaalkäitumine. Vastutus.</i></p> <p><i>Rasestumisvastased meetodid.</i></p> <p><i>Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine.</i></p> <p><i>Suguelundite ehituse ja talitluse seos suguküpsuse saabumise, viljakuse ja rasestumisvastaste meetoditega.</i></p> <p><i>Seksuaalõigused, seksuaalne enesemääramisõigus</i></p>	<p><i>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - stereotüüpsetest hoiakuste ja käitumisviisidest hoidumine, enese tundmaõppimine erinevates suhetes, iseseisva arvamuse kujundamine.</i></p> <p><i>Keskond ja jätkusuutlik areng - mõistmine, et pereloomine ja lähedussuhe on teadlik valik, sobivate raseduse ja STHL vahendite valiku põhimõtete tundmine.</i></p> <p><i>Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - aktiivne töötamine rühmas, ideede genereerimine, manipulatsiooni äratundmine suhetes.</i></p> <p><i>Kultuuriline identiteet - mitmekesisuse, sh seksuaalse. Hoidumine stereotüüpide kasutamisest suhtlemisel, diskrimineerimise äratundmine.</i></p> <p><i>Teabekeskond ja meediakasutus - kriitiline sobiva info leidmine suhete ja seksuaalsuse kohta, kriitiline suhtumine reklaamidesse, stereotüüpsete reklaamide märkamine.</i></p>
<p>Toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele;</p>	<p><i>Seksuaalsusega seotud müütide ja soostereotüüpide mõju inimese tervisekäitumisele.</i></p>	<p><i>Tehnoloogia ja innovatsioon . digivahendite kasutamine õppetöös, ülesannete lahendamisel erinevate arvutiprogrammide kasutamine..</i></p> <p><i>Tervis ja ohutus - erinevate kiindumussuhtete tähtsustamine, hooliv ja lugupidav käitumine enda ja teiste suhtes. Turvaline käitumine aitab kaasa turvalise inim- ja suhtekeskonna kujundamisele, sh hoidumine juhusuhetest. Arusaamine iseendast aitab kujuneda terveks ühiskonnaliikmeks.</i></p> <p><i>Väärtused ja kõlblus - tervete suhete väärtustamine ja sekkumine võimaluste piires. Võrdne kohtlemine kui üldtunnustatud väärtus. Turvalised seksuaalsuhted ja vastutus.</i></p> <p><i>Teised õppeained</i></p> <p><i>Eesti keel - loeb ja mõistab loetut, korrektne tekstiloome, videote vaatamine.</i></p> <p><i>Bioloogia - inimese anatoomia ja füsioloogia.</i></p> <p><i>Kunst - tööde kujundamine.Liikumisõpetus - liikumispausid tundides.</i></p>

Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine

TEEMA OLULULISUS: Tõhusad sotsiaalsed oskused aitavad riskikäitumist vähendada nii isiklikul ja ühiskonna tasandil.

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud.

- Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
- Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
Demonstreerib õpisituatsioonis inimväarikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;	Koolikiusamine, koolivägivald ja teised sotsiaalsete suhetega seotud vägivalda vormid. Tõhus toimetulek ja abi saamise võimalused.	Üldpädevused: Kultuuri- ja väärtuspädevus - inimsuhete, inimliku mitmekesisuse, vägivaldatu suhtlemise, tervisliku eluviisi väärtustamine. Abivajaja märkamise, võimaluste piires abistamine.
Analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;	Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad väärarvamused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvus.	Sotsiaalne ja kodanikupädevus - inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi aktsepteerimine ning nendega suhtlemisel arvestamine. Hoolivuse ja vastutustundlikkuse tähtsustamine. Esmaabi andmise oskuse omandamine. Töötamine rühmas ning paaris.

<p>Demonstreerib õpituatsioonis esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;</p>	<p>Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades</p>	<p>Enesemääratluspädevus- enda käitumist analüüsimine erinevates olukordades. Ohutu käitumine, tervislike valikute tegemine uimastite ja vägivallega seotud olukordades. "Ei" ütlemise harjutamine ja omandamine.</p> <p>Õpipädevus – esmaabi andmise oskuse õppimine ja arendamine, õpitu kasutamine erinevates olukordades, sh uimastite, vägivalga ja kiusamisega seonduvalt.</p> <p>Suhtluspädevus - selge eneseväljendamine, erinevate arvamustega arvestamine, sallivuse näitamine, oma seisukohtade põhjendamine, korrektse viitamise kasutamine.</p> <p>Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus - tõenduspõhiste otsuste tegemine, otsustamine lähtuvalt ohutust tõenduspõhisest infost.</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus - ideede esitamine rühmatöös, oma arvamuse ja käitumise eest vastutuse võtmine.</p> <p>Digipädevus - digivahendite, kasutab etteantud digikeskkondade kasutamine.</p> <p>Läbivad teemad:</p> <p>Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - teadlike otsuste tegemine, stereotüüpsete otsuste vältimine, iseseisva arvamuse kujundamine, manipulatsioonile vastu seismine. Kooliõe ja kiirabitöötaja töö.</p> <p>Liikumisõpetus - liikumispausid tunnis. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - töötamine rühmas ja paaris, koostöö tegemine erinevate kaaslastega.</p> <p>Kultuuriline identiteet - diskrimineerimise mõistmine, erinevuste aktsepteerimine, sallivuse arendamine.</p> <p>Teabekeskond ja meediakasutus - kriitiline suhtumine reklaamidesse, stereotüüpsetesse suhtumistesse, oma käitumise eest vastutuse võtmine meediakeskkondades. Tehnoloogia</p>
--	---	--

		<p>ja innovatsioon - erinevate arvutiprogrammide kasutamine õppes.</p> <p>Tervis ja ohutus - turvalise keskkonna loomisele kaasa aitamine, abivajaja märkamine, teadlikkus kiusamise olemusest ja oskus kiusavas olukorras käituda. aitab kaasa turvalise keskkonna kujunemisele. Turvaliste valikute tegema õppimine. "Ei" ütlemise oskus survega seotud olukordades.</p> <p>Väärtused ja kõlblus - vägivaldatu suhtluse, sõltuvusvaba elu, inimelu väärtustamine.</p> <p>Teised õppeained:</p> <p>Eesti keel- selge asjakohane eneseväljendus. Korrektnee keelekasutus küsimuste koostamisel ja vastamisel ning infovoldiku tegemisel.</p> <p>Bioloogia - inimese anatoomia ja füsioloogia.</p> <p>Inglise keel - rahvusvahelised väljendid esmaabis ja uimastitega seonduvalt.</p> <p>Kunst - tööde kujundamises.</p>
--	--	---